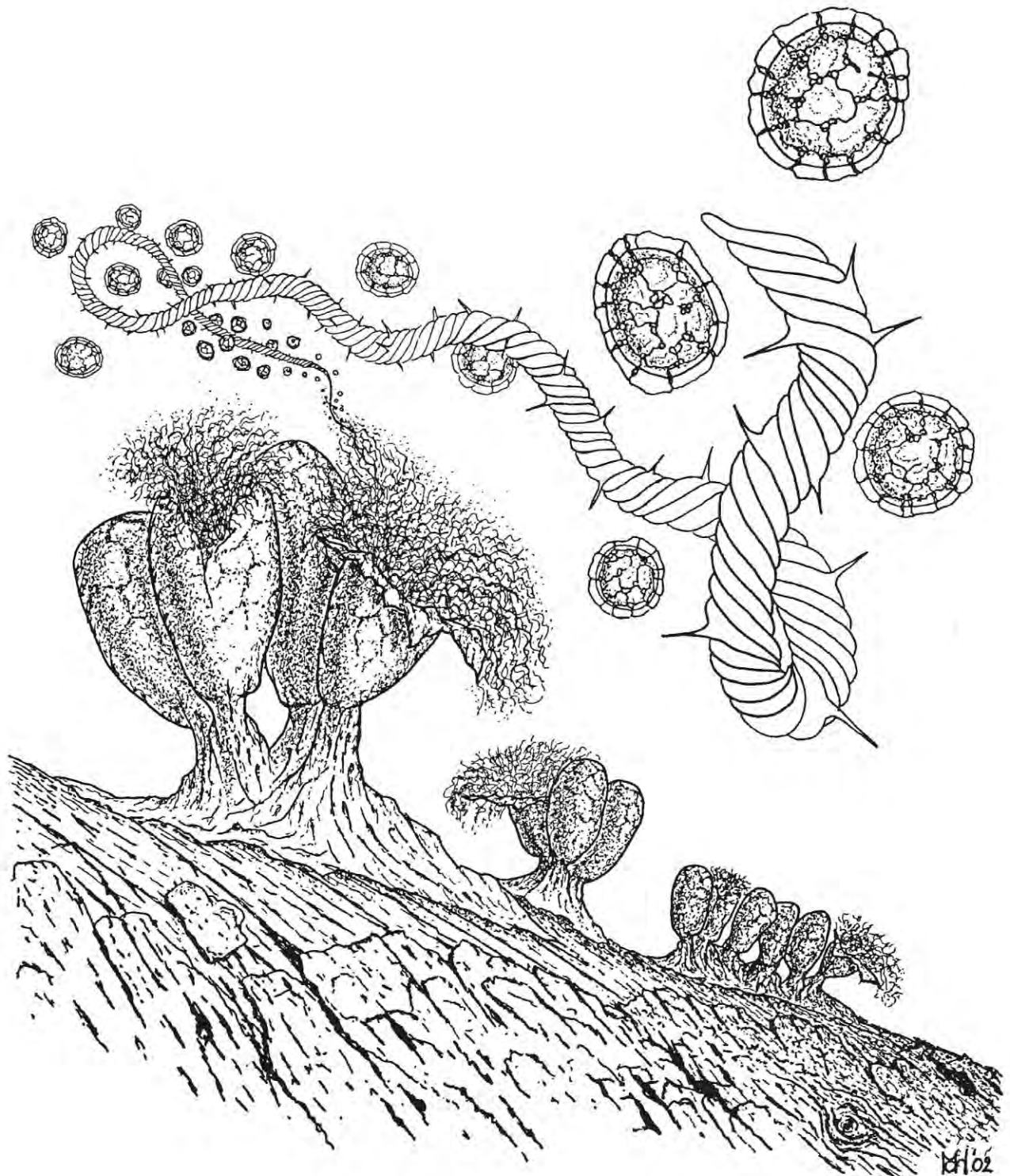

AMK Mededelingen

Mededelingen van de Koninklijke Antwerpse Mycologische Kring v.z.w.
15 juni 2002

verschijnt driemaandelijks
2002.2

Inhoud AMK Mededelingen 2002.2

A. de Haan	
Editoriaal	31
H. De Meulder	
Onderzoek naar het voorkomen van paddestoelen op Russen (<i>Juncus</i>) Deel 2	32
P.H. Kelderman	
25 jaar inventarisatie in een "mycologisch kroonjuweel".	37
R. Walley	
Een hatrick in de Vorte Bossen	45
J. Lachapelle	
Macroscopische sleutel van het genus <i>Clitocybe</i> (Fr.:Fr.) Staude	47
Uit de raad van bestuur	51
J. De Keyser	
11de Vlaamse Mycologendag - 23.03.02- Leuven	52
P. Holemans.	
Nieuwtjes uit de bibliotheek	53
T. Stijve	
Populaire paddestoelenkunde in Spanje	55
K. Van de Put	
Nieuwtjes uit de recente tijdschriften	57
Educatieve avonden	59
Zomer- en najaarjaarsexcursies 2002	60
Excursies van de Cortinariuswerkgroep	62
Excursies russulawerkgroep	62

Redactie AMK Mededelingen

A. de Haan, A. De Kesel, H. De Meulder, F. Dielen, J. Gelderblom, J. Schavey, K. Van de Put, E. Vandeven, J. Volders, R. Walley

Eindredactie & vormgeving: H. Hendrickx, Dalweg 16, 2328 Meerle, tel.: 03/3158769

Verzending: H. De Meulder, Verenigde Natieslaan 131, 2660 Hoboken

Richtlijnen voor auteurs van artikels in AMK Mededelingen

Alle leden van de Koninklijke Antwerpse Mycologische Kring hebben het recht te publiceren in AMK Mededelingen. Artikels kunnen ingestuurd worden zowel in duidelijk handschrift als getikt. Teksten op diskette van 3.5" of verzonden per e-mail zijn ook van harte welkom.

Alle artikels moeten naar Harrie Hendrickx, Dalweg 16, 2328 Meerle e-mail: harrie.hendickx@skynet.be gezonden worden, **ten laatste zes weken voor het verschijnen.**

Figuren in inkt mogen maximaal 16,6 cm x 23,4 cm groot zijn, inclusief maatstrepen en nummering van de tekeningen. Grotere tekeningen zullen verkleind of versneden worden. De figuren worden best voorzien van een maatstreep om de afmetingen aan te duiden. Vermeld steeds naam en adres van de auteur.

Omslagfiguur: *Trichia verrucosa* Berk., Veelkoppig draadwatje, door Myriam de Haan

ISSN 0771-9884

wettelijk depot: BD 36771

verantwoordelijke uitgever en eindredactie: H. Hendrickx, Dalweg 16, 2328 Meerle

AMK Mededelingen wordt gerealiseerd met steun van het Provinciebestuur van Antwerpen

Editoriaal

André de Haan

Mycologisch nam 2002 maar een aarzelende start en zoals steeds willen wij daar een verklaring voor vinden, eerst te droog, dan nat maar te koud. Laten wij maar toegeven dat wij daar enkel naar kunnen gissen en de natuur en dus ook de paddestoelen gewoon hun zin doen. Toch kan men een goed of slecht mycologisch seizoen niet enkel afwegen aan het aantal soorten en exemplaren. Dit werd geïllustreerd tijdens de bespreking van de bijzondere soorten van 2001, bestempeld als één van de slechtste jaren ooit. Vijf van onze leden bespraken ongeveer 25 bijzondere vondsten, soorten die zij voordien nog niet of slechts zelden te zien kregen. Het valt op dat gericht zoeken in bepaalde groepen of op bijzondere substraten een verrijking betekent binnen onze hobby. Hierbij dan ook de aansporing om, na het opdoen van de nodige basiskennis in de mycologie, zich te specialiseren in een genus of groep waarvoor men een zekere voorkeur voelt. Men zal vlug ervaren dat de bijdrage die wij als amateurmycologen kunnen leveren, aan de kennis binnen deze groep, niet te onderschatten is. Het al of niet geslaagd zijn van een seizoen zal dan niet afhankelijk zijn van het aantal paddestoelen dat men te zien krijgt maar van die "enkele" bijzondere vondsten.

Sterbeecia 21/22 "est arrivée" en wat een "cru exceptionnel", niet alleen wat de omvang betreft, wat noopte tot spreiding over twee jaargangen 2001 – 2002, maar vooral naar inhoud en afwerking. Met bijdragen over *Tubaria*, een bewerking van het genus voor Vlaanderen; twee nieuwe *Licea*'s (Myxomyceten) voor België; het 8ste verslag van de *Cortinari*-werkgroep met beschrijving van 11 collecties; de publicatie van een nieuwe Satijnzwam, *Entoloma moliniophilum*; een studie over het genus *Pyrenopeziza*, met beschrijving van een nieuwe soort: *Pyrenopeziza inapiculata* en een bijdrage over het genus *Rhachomyces* (Laboulbeniales). Een aflevering die door zijn niveau en afwerking het behoud van ons "paradepaardje" rechtvaardigt. Een warme proficiat voor de auteurs en de redactie!

Sedert verschillende jaren is de opbrengst van de lidgelden niet meer voldoende om onze drie grote uitgavensposten, de bibliotheek, AMK-Mededelingen en Sterbeecia, te bekostigen. Om ons budget in evenwicht te houden rekenen wij dan ook teveel op de Provinciale subsidie die eerder af- dan toeneemt. Daar wij toch willen trachten de hoge kwaliteit van

de vernoemde activiteiten te behouden, werd, tijdens de jaarlijkse vergadering van de Werkende leden, beslist het lidgeld voor 2003 te verhogen tot 18 Euro (20 Euro voor buitenlandse leden). Dit willen wij combineren met het invoeren van een gezinslidgeld van 20 Euro (één exemplaar van de tijdschriften per gezin). Wij hopen en rekenen op begrip van u allen voor deze noodzakelijke aanpassing.

De jaarlijkse tentoonstelling van voorjaarspaddestoelen (27 en 28 april) werd dit jaar georganiseerd door de Cercle de Mycologie de Bruxelles. Deze tentoonstelling, een initiatief van André Fraiture (Nationale Plantentuin van België), was al aan zijn 25ste editie toe. Op deze 25 jaar werden aldus een schat aan gegevens over het voorkomen en de verspreiding van voorjaarszwammen verzameld. Een welgemeende proficiat aan de volhardende initiatiefnemer.

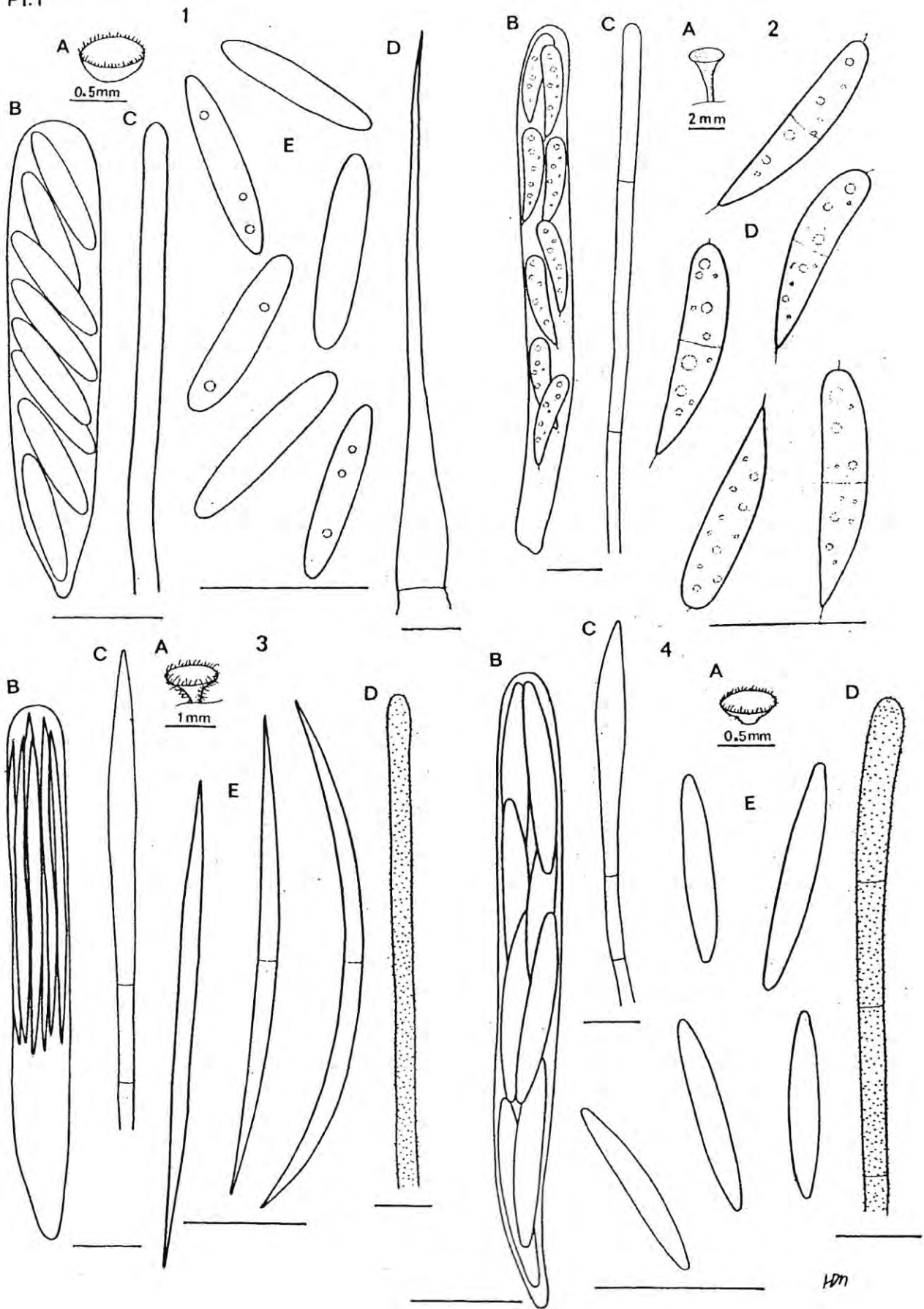
Een drukbezochte Vlaamse Mycologendag, op 23 maart te Leuven, werd georganiseerd door ZWAM. Een uitgebreid verslag over deze dag vindt u verder in dit nummer.

Voor de derde maal op rij koos het VMV-bestuur als mycologisch actiepoint de paddestoelen in de tuin. Liefhebbers, ervaren en beginners, kunnen hun waarnemingen bezorgen aan P. Van der Veken. Hierbij willen wij nog even de aandacht trekken op Funbel, het gegevensbestand van KAMK, gestart in 1991 en beheerd door Mil Vandeven en waarin nu ongeveer 374000 gegevens over 4945 soorten zijn opgeslagen. Een oproep aan allen om uw waarnemingen, ook de schijnbaar minder belangrijke, door te geven aan Mil en zo mee te werken aan het verder uitbouwen van dit belangrijk instrument. Voor computergebruikers is er een gebruiksvriendelijk invoerprogramma, te bekomen bij Mil, met mogelijkheid tot bijhouden van de eigen gegevens in een herbariumbestand.

Goed nieuws, onze webmaster, Jean Werts, heeft bij de huidige provider van onze site de toezegging verkregen om onze webpagina's tot het einde van dit jaar te behouden. Jean heeft dan ook de informatie terug up to date gebracht, zodat wij terug via dit medium bereikbaar zijn.

Ter herinnering ons adres: www.expertm.com/kamk

Pl.1

Onderzoek naar het voorkomen van paddestoelen op Russen (*Juncus*) (deel 2)

Hubert De Meulder

Verenigde Natieslaan 131 B-2660 Hoboken

Summary

De Meulder H. 2002. Fungi on rushes (*Juncus*) - part 2.

A.M.K. Mededelingen 2002.2: 32-36

A survey of fungi on dead culms of *Juncus effusus* and *J. inflexus* executed in 1999/2000 around Antwerp resulted in 38 species belonging to 27 genera. In this second part of our study following 8 species belonging to the Leotiales (*Hyaloscypha paludosa*, *Hymenoscyphus scutula*, *Lachnum apalum*, *L. diminutum*, *Mollisia junciseda*, *M. palustris*, *Myriosclerotinia curreyana*) and the Polystigmatales (*Phyllachora junci*) are described.

Samenvatting

Een onderzoek naar het voorkomen van paddestoelen op dode stengels van Pitrus (*Juncus effusus*) en Zeegroene rus (*O. inflexus*), uitgevoerd in 1999/2000 in de Antwerpse regio, resulteerde in 38 soorten behorende tot 27 geslachten. Al deze soorten worden in een aantal afleveringen kort beschreven, geïllustreerd met originele macro- en microscopische tekeningen.

Deel 2 behandelt volgende 8 soorten behorende tot de Leotiales (*Hyaloscypha paludosa*, *Hymenoscyphus scutula* - Wimpersporig vlieskelkje, *Lachnum apalum* - Pitrus franjekelkje, *L. diminutum* - Russen franjekelkje, *Mollisia junciseda*, *M. palustris* - Moerasmollisia, *Myriosclerotinia curreyana* - Russenknolkelkje) en de Polystigmatales (*Phyllachora junci* - Biezenzwartkorstje).

Beschrijving per soort

12. *HYALOSCYPHA PALUDOSA* Dennis

(Plaat 1, figuur 1)

Apotheciën: 0,5-0,7 mm diameter, bekervormig, lichtjes concaaf, wit-hyalien, rand fijn viltig behaard, verspreid over het substraat.

Haren: 40-60(-105) x 3-4 μm , wit, in scherpe punt uitlopend, glad.

Asci: 26-52 x 7-8 μm , cilindrisch-knotsvormig, dunwandig, 8-sporig, zwak J+.

Sporen: 9,5-12 x 2-2,5 μm , elliptisch-spoelvormig, glad, hyalien, soms met enkele druppels, schuin 1-rijig, soms 2-rijig.

Parafysen: ca. 2 μm diameter, draadvormig, op gelijke hoogte met de asci.

Onderzocht materiaal: op Zeegroene rus (*Juncus inflexus*), Schelle "Maaienhoek", I.F.B.L. C4.55.11, 1.4.00, De Meulder, BR142605, 15, e.a.

Opmerkingen

De kleine onopvallende vruchtlichamen van de gevonden soort worden blijkbaar vaak over het hoofd gezien; bij het gericht zoeken is het echter een vrij algemene soort; ze wordt niet vermeld in de "Aantekenlijst" (1995).

De soort wordt volgens Ellis (1985) ook nog gevonden op Pitrus (*Juncus effusus*) en Wollegras (*Eriophorum angustifolium*).

13. *HYMENOSCYPHUS SCUTULA* (Pers. : Fr.) W. Phillips var. *scutula*

Syn.: *Helotium ciliatosporum* (Fuckel) Boud.
Wimpersporig vlieskelkje (Plaat 1, figuur 2)

Apotheciën: 1-3 mm diameter, schotelvormig, gesteeld, geeloker, buitenkant lichter van kleur en iets vezelig, op lange steel, solitair of met enkele vruchtlichamen bijeen.

Steel: 1-3 x 0,3-0,5 mm, slank cilindrisch, crèmekleurig.

Asci: 81,7-110 x 7,6-9 μm , cilindrisch-knotsvormig, 8-sporig, zwak J+.

Sporen: 15,2-19 x 2,5-4,5 μm , spoelvormig, puntig uitlopend, glad, hyalien, asymmetrisch, met aan ieder eind een, vaag, hyalien aanhangsel van ca. 2 μm lang; inhoud met enkele druppels, vaak met 1 sept, 2-rijig.

Parafysen: ca. 2 μm , uitlopend naar de top tot 3 μm , niet boven de ascus uitstekend.

Onderzocht materiaal: op dode stengels van Pitrus (*Juncus effusus*), Schelle "Maaienhoek", I.F.B.L. C4.55.11, 6.7.99, De Meulder, BR142559,66, e.a.

Opmerkingen

Opvallend bij deze zeer variabele soort zijn de hyaliene sporenaanhangsels en het voorkomen op allerlei dode, vochtig liggende kruidenstengels.

14. *LACHNUM APALUM* (Berk. & Broome) Nannf.

Syn.: *Dasyscyphus apalus* (Berk. & Broome) Dennis
Pitrusfranjekelkje (Plaat 1, figuur 3)

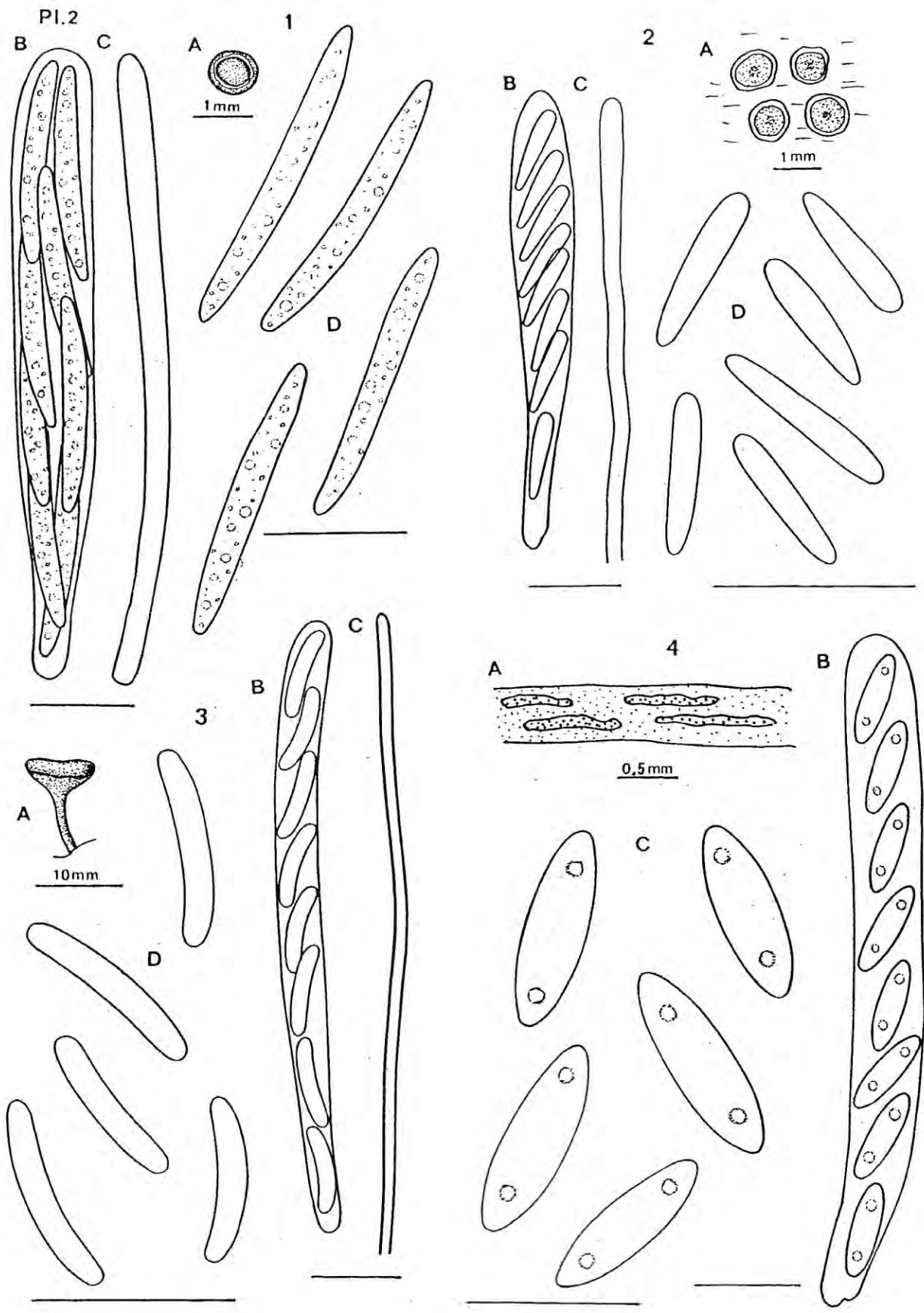
Apotheciën: tot 1 mm diameter, bekervormig, kort gesteeld, met lange haren; hymenium roodbruin.

Steel: 0,2mm lang, met witte haren.

Haren: tot 120 x 3-5,5 μm , cilindrisch, naar de top nauwelijks verdikt, wit, fijn gepunteerd, met septen.

Asci: 61-78 x 6,5-7,5 μm , cilindrisch-knotsvormig, 8-

← **Plaat 1.** fig. 1. *Hyaloscypha paludosa*, A: apothecium, B: ascus, C: parafyse, D: haar, E: sporen; fig. 2. *Hymenoscyphus scutula* var. *scutula*, A: apothecium, B: ascus, C: parafyse, D: sporen; fig. 3. *Lachnum apalum*, A: apothecium, B: ascus; C: parafyse, D: haar, E: sporen; fig. 4. *Lachnum diminutum*, A: apothecium, B: ascus, C: parafyse, D: haar, E: sporen.
Maatstrep = 10 μm

sporig, J+.

Sporen: 35-43 x 1,5 μm , naaldvormig, onduidelijk gesepteerd, hyalien, gebundeld in het bovenste deel van de ascus, met spitse uiteinden.

Parafysen: 95-100 x 4-5,5 μm , lancetvormig, hyalien, met spitse top, gesepteerd, buiten de ascus uitstekend.

Onderzocht materiaal: op Pitrus (*Juncus effusus*), Schelle "Maaienhoek", I.F.B.L. C4.55.11, 20.12.98, De Meulder, BR141209,74, e.a.

Opmerkingen

Lachnum apalum blijkt algemeen voor te komen in de wintermaanden terwijl *L. diminutum* (zie verder), die eveneens op *Juncus* groeit in de zomer algemeen is. Bij de beschreven soort zijn de naaldvormige sporen zeer opvallend. De soort blijkt tevens sterk gebonden te zijn aan *Juncus effusus* en *J. inflexus* (Zeegroene rus). Algemeen.

15. LACHNUM DIMINUTUM (Roberge)

Rehm

Syn.: *Dasyscyphus diminutus* (Roberge) Sacc. Russenfranjekelkje (Plaat 1, figuur 4)

Apotheciën: tot 0,5 mm diameter, bekervormig, zittend tot zeer kort gesteeld, bekleed met witte haren; hymenium geel-oranjegeel.

Haren: tot 66 x 3 μm , top iets dikker tot 4 μm , 3 septen, met afgeronde top, korrelig, hyalien tot geelbruin.

Asci : 38-61 x 4-6 μm , cilindrisch, kort gesteeld, 8-sporig, J+.

Sporen: 9,5-15 x 1,5-2 μm , smal spoelvormig, dunwandig, hyalien, 2-rijig.

Parafysen: 4-5 μm breed, lancetvormig, met septen, buiten de asci uitstekend.

Onderzocht materiaal: op afgestorven stengels van Pitrus (*Juncus effusus*). Boom "De Schorre", I.F.B.L. D4.16.12, 30.5.99, De Meulder, BR141207,72, e. a.

Opmerkingen

Deze typische soort voor *Juncus*, die groeit van mei tot oktober verschijnt na *L. apalum* (zie boven) die echter in de wintermaanden op hetzelfde substraat voorkomt. Algemeen.

16. MOLLISIA JUNCISEDA P.Karst. (Plaat 2, figuur 1)

Apotheciën: Tot 0,8 mm diameter, grijs, zittend, eerst napvormig, later schijfvormig met witachtige, iets omgekrulde rand; hymenium glad; excipulum grijsbruin en vezelig.

Asci: 57-68 x 5,7-7,6 μm , cilindrisch-knotsvormig, met korte steel en iets toegespitste top, 8-sporig, J+.

Sporen: 15,2-24,7 x 2-2,5 μm , lang spoelvormig, hyalien, glad, met druppels en korrelige inhoud, 2-rijig, niet gesepteerd.

Parafysen: draadvormig, enkelvoudig, ca. 2 μm diameter, iets dikker naar de top toelopend tot 3 μm , op gelijke hoogte van de asci.

Onderzocht materiaal: op dode stengels van Pitrus (*Juncus effusus*), Oelegem "Vrieselhof", I.F.B.L. C5.23.13, 10.6.99, De Meulder, BR010355,73, e.a.

Opmerkingen

Deze soort wordt gekenmerkt door de vrij grote sporen en het voorkomen op Pitrus (*Juncus effusus*).

De sporen lengten van het onderzocht materiaal zijn iets kleiner dan deze vermeld door Ellis (1985): 20-28 x 2-3 μm . Op te merken valt dat *Mollisia*-soorten sterk gelijken op *Niptera* en *Belonopsis* die echter steeds gesepteerde sporen hebben.

17. MOLLISIA PALUSTRIS (Roberge)

P.Karst. Moerasmollisia (Plaat 2, figuur 2)

Apotheciën: 1-1,5 mm diameter, grauwgrijs tot bleekbruin, met witachtige rand, zittend, plat tot iets gewelfd.

Asci: 44-60 x 6-8 μm , cilindrisch-knotsvormig, lang uitgerokken naar de basis, iets toegespitst aan de top, 8-sporig, J+.

Sporen: 8,5-12 x 1,5-2 μm , meestal taps toelopend naar de basis, hyalien, glad, meestal met 2 druppels, schuin 2-rijig, niet gesepteerd.

Parafysen: ca. 2 μm diameter, lichtjes verdikt naar de top.

Onderzocht materiaal: op dode, liggende stengels van Pitrus (*Juncus effusus*), in een vochtige habitat, Schelle "Maaienhoek", I.F.B.L. C4.55.11, 24.6.00, De Meulder, BR142494,01, e.a.

Opmerking: Opvallend bij de gevonden soort zijn de kleine apotheciën, de taps toelopende, kleine sporen en het voorkomen in moerassige groeiplaatsen.

18. MYRIOSCLEROTINIA CURREYANA

(Berk. ex Curr.) N.F. Buchw. Syn.: *Sclerotinia* c. (Berk. ex Curr.) P. Karst. - Russenknolkelkje (Plaat 2, figuur 3)

Apotheciën: tot 8 mm diameter, eerst bekervormig, dan plat, gesteeld, glad, op een sclerotium groeiend dat ingebed is in het substraat, donkerbruin, solitair of met meerdere exemplaren bijeen.

←Plaat 2. fig. 1. *Mollisia junciseda*, A: apothecium, B: ascus. C: parafyse, D: sporen; fig. 2. *Mollisia palustris*, A: apothecium, B: ascus, C: parafyse. D: sporen; fig. 3. *Myriosclerotinia curreyana*. A: apothecium, B: ascus, C: parafyse, D: sporen; fig. 4. *Phyllachora junci*, A: stromatiën op substraat, B: ascus, C: sporen.

Maatstreep = 10 μm

Sclerotium: ca. 7 x 4 mm, cilindrisch-elliptisch, zwart.

Steel: ca. 8 mm lang, 0,7-1,2 mm diameter; kleur dezelfde als beker.

Asci: 66-80 x 4-6 μm , cilindrisch-knotsvormig, dunwandig, 8-sporig, J+

Sporen: 8-12 x 1,5-2,5 μm , smal elliptisch, meestal gebogen, hyalien, schuin 1-rijig.

Parafysen: ca 1 μm diameter, draadvormig, top iets dikker.

Onderzocht materiaal: op vochtig liggende overjarige stengels van Pitrus (*Juncus effusus*), Zoersel "Zoerselbos" I.F.B.L C5.13.32, 25.4.99, De Meulder, BR141205,70,e.a.

Opmerkingen

Karakteristiek voor deze soort is het gesteeld apothecium dat groeit op een zwart sclerotium en het voorkomen (meestal) op Russen (Juncaceae).

19. *PHYLLACHORA JUNCI* (Alb. & Schwein.) Fuckel - Biezenzwartkorstje (Plaat 2, figuur 4)

Stromatiën: 2-6 x 0,5-1 mm, zwart, met talrijke peritheciën.

Asci: 57-70 x 7-9 μm , cilindrisch, kort gesteeld, dunwandig, 8-sporig

Sporen: 10-13 x 3-4 μm , elliptisch, met 1 druppel aan ieder eind, hyalien, 1-rijig.

Onderzocht materiaal: op Pitrus (*Juncus effusus*). Schelle "Maaienhoek", I.F.B.L. C4.55.11, 23.12.98, De Meulder, BR141208,73, e.a.

Opmerkingen

Deze soort is een algemeen voorkomende bladparasiet; ze is te herkennen aan het opvallend stroma en het voorkomen op Russen (Juncaceae).

Referenties

- ARNOLDS E., KUYPER T. & NOORDELOOS M. (1995) - Overzicht van de Paddestoelen in Nederland. Nederl. Mycol. Veren.
- BREITENBACH J. & KRÄNZLIN F. (1981) - Pilze der Schweiz. Band 1 Ascomyceten., Luzern, Mykologia.
- DE MEULDER H. (2001) - Onderzoek naar het voorkomen van paddestoelen op Russen (*Juncus*)— deel 1. *Meded. Kon. Antwerpse Mycol. Kring* **2001**:99-105.
- DENNIS R.W.G. (1949) - A revision of the British Hyaloscyphaceae, with notes on related European species. *Mycol Papers* **32**.
- DENNIS R.W.G. (1956) — A revision of the British Helotiaceae in the Herbarium of the Royal Botanic Gardens, Kew, with notes on related European species. *Mycol. Papers* **52**.
- DENNIS R.W.G. (1962) — New or interesting British Helotiales. *Kew Bull.* **16**: 317-327.
- DENNIS R.W.G. (1978-1980) - British Ascomycetes. Revised edition. J. Cramer, Vaduz.
- ELLIS M.B. & ELLIS J.P. (1985)- *Microfungi on Land Plants*. Croom, Helm.
- ERIKSSON O. (1967) — On graminicolous pyrenomycetes from Fennoscandia. *Arkiv Botanik.* **6** : 339-466.
- LUYT-VERHEY O.M. (1973) - Overzicht van de Nederlandse soorten van *Dasyscyphus* (Ascomycetes, Hyaloscyphaceae) Rijksherbarium, Leiden.
- MUNK A. (1957) - Danish Pyrenomycetes. A preliminary Flora. *Dansk Bot. Ark.* **17**(1).
- VANDEVEN E. (red.) (1996)- Aantekenlijst voor zwammen en slijmzwammen, 4de editie. K.A.M.K. Antwerpen

25 jaar inventarisatie in een "mycologisch kroonjuweel".

P.H.Kelderman

Herkenbroekerweg 23, NL-6301 EG Valkenburg

Summary

During a lecture held by Leo Jalink on 2 December 2000, the Schaelsbergbosch (Valkenburg a/d Geul, Prov. Limburg, Netherlands) is considered to be a mycological crown jewel as a result of studying all available data. The presence of Red List species and the total amount of species played an important role.

But due to various factors in the past 25 years the situation has changed drastically and the status of crown jewel is doubtful.

A geological profile, brief history, management (past and present) and the influence of external factors in the Schaelsbergbosch are discussed.

Collecting data in this area started in the early 70's, different methods eventually lead to an indicative overall picture.

Development in functional groups of fungi and that of Red List species has been studied and a decrease of species and fruitbodies is observable.

Our lack of knowledge does not enable us to use Red List species as indicators and define the value of a certain area. In case of the Schaelsbergbosch it can be concluded that despite the management, the status of crown jewel is not appropriate.

Although optimistic propaganda sells better in public relations, a realistic reason for optimism is absent as long as the quality of the environmental circumstances does not improve.

Inleiding

Op 2 december 2000 hield Leo Jalink, n.a.v. het 25 jarig bestaan van de Paddestoelen Studiegroep Limburg, een lezing waarin hij het Schaelsbergbosch te Valkenburg als een van de Nederlandse mycologische "kroonjuwelen" bestempelde. Hij maakte zijn keuze na bestudering van inventarisatiegegevens. Belangrijk voor het toekennen van dit predikaat waren met name het grote aantal in dit bos aangetroffen Rode-lijstsoorten, alsmede het totaal aantal van verschillende soorten paddestoelen die in het bos voorkomen.

Jalinks oordeel was in die zin statisch dat hij niet lette op de ontwikkelingen in het voorkomen van de soorten gedurende de afgelopen 25 jaar. Daar in die periode zowel externe factoren, zoals de toenemende vermisting en verzuring, als interne factoren, zoals een wijziging van het plaatselijke bosbeheer, belangrijke gevolgen hadden voor de mycologische situatie in het Schaelsbergbosch, is het zinvol na te gaan of de toekenning van het predikaat "kroonjuweel" ook in 2000 nog aan de orde is.

Het Schaelsbergbosch kan in dit geval als voorbeeld dienen voor een ontwikkeling die zich in de regio Limburg (natuurlijk ook grensoverschrijdend) op meerdere locaties voordoet.

Het Schaelsbergbosch

Bodemgesteldheid en korte historie

Het Schaelsbergbosch ligt op een naar het zuiden geëxponeerde helling en is geologisch gezien voor de mycologen interessant van opbouw.

Oorspronkelijk was het bovenste deel van de bodem afgedekt met een dikke laag löss, die nu grotendeels geërodeerd is. Een relatief dik grind/zandpakket, afkomstig van de Pleistocene Maas, bedekte een formatie Maastrichter kalksteen met daaronder een dikke laag Gulpener kalksteen. Door geologische opheffing en de insnijdende werking van het riviertje de Geul ontstond het huidige Geuldal en kwamen

plaatselijk onderliggende lagen aan het oppervlak.

Door solifluctie, en latere ontginningen, ontstonden colluviale afzettingen (van door erosie verspoeld materiaal) die uiteindelijk de gehele helling bedekten en plaatselijk meters dik kunnen zijn. Het bovenste deel van de helling is vooral bedekt met een mengsel van ontkalkte löss en verweringsleem van kalksteen (kleefaarde) vermengd met grind en zand. In lagere regionen is er een deels kalkhoudende afzetting aanwezig samengesteld uit verweerde kalksteen, gemengd met leem, zand en grind. (Felder *et al.*, 1980)

Vooraf in het westelijke deel van het bos zien we rijke vuursteenlagen, die in de prehistorie in dagbouw werden ontgonnen. In de late Middeleeuwen werden op primitieve wijze terrassen aangelegd t.b.v. de wijnbouw. (de oude naam van het bos was "Wyngaertbosch") Vervolgens werd er her en der in latere perioden op bescheiden schaal mergel gewonnen voor bemesting of voor het branden van kalk.

Omstreeks het midden van de 19de eeuw werd het bos over de gehele lengte diep uitgegraven, in verband met de aanleg van de spoorbaan Maastricht – Heerlen - Aken.

Beheer vroeger en nu

Wij weten amper iets over het "beheer" van voor 1800. Zelfs weten we weinig over de periode die hierop volgt. In de periode waarin wijnranken de helling sierden, kan er niet of nauwelijks sprake zijn geweest van een opgaand bos.

Voor andere landbouwactiviteiten was dit sterk hellend terrein uiteraard ongeschikt. Het is opvallend dat de nu nog aanwezige overstaanders (eik en beuk) in het algemeen weinig in ouderdom verschillen. Beuken van 100 tot 150 jaar en zomereiken van dezelfde leeftijd of ietwat ouder, domineren. Hoogstwaarschijnlijk werden zij destijds aangeplant uit economisch oogmerk.

Was er na deze grootschalige aanplanting werkelijk sprake van een gericht beheer? Het verzorgen van de waardevolle opstanden (eik, beuk en iep) was de taak van de boscenaar, in ons geval aan de kasteelheren van Schaele. Het onderhouden van het lage struikgewas was niet rendabel, maar wel nodig aangezien dit voor het verzorgen en kappen van de dikke opstanden noodzakelijk was. De oplossing die de eigenaren bedachten, was zowel praktisch als lucratief. Het bos werd in een groot aantal kavels verdeeld en verpacht aan omwonenden van de

buurtschappen die hier, met een omlooptijd van gemiddeld 10 jaar per kavel, hun gerief- en brandhout weghaalden. Deze situatie duurde tot het einde der jaren veertig (Kelderman, 1990). Vanaf eind 19^e eeuw werd er vooral op de hoge schrale gronden Grove den (*Pinus sylvestris*) aangeplant en op de helling op vrij grote schaal fijnspar (*Picea sp.*) en plaatselijk Lork (*Larix decidua*).

In 1978 nam de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten het beheer van het Schaelsbergbosch (ca. 20 ha) definitief ter hand, met uitzondering van het westelijke gedeelte dat in eigendom was van de gemeente Valkenburg en de Limburgse Land- en Tuinbouwbond. Daarbij stelde zij zich ten doel dat in een gedeelte weer het (oude) hakhoutbeheer zou worden toegepast, terwijl een ander deel tot blijvend opgaand bos zou worden ontwikkeld. De omvorming van hakhout naar opgaand bos moest vervolgens geleidelijk plaatsvinden met behulp van een in intensiteit afnemend kapregime (Hessels, 1978). In 1980 is men gestart met het hakhoutbeheer waarbij ieder jaar in een bepaalde kavel het struikgewas en overstaanders, anders dan eik (*Quercus*) of beuk (*Fagus*), werden gekapt of teruggesnoeid. Tevens werden geleidelijk de oude naaldbomen verwijderd.

Voor wat betreft de plantengemeenschappen van het Schaelsbergbosch geldt voor de zeventiger jaren, toen de eerste inventarisaties plaatsvonden, dat er sprake was van een gevarieerde ondergroei. In het bos zag men verschillende subassociaties behorende tot het Eiken-Haagbeukenbosverbond (*Stellario-Carpinetum*). In de eerste jaren na de verandering van het bosbeheer ontwikkelde zich op de gekapte percelen een interessante vegetatie behorende tot het Wolfskersverbond (*Fragarion vescae*) die geleidelijk aan overging in het Vlier-Boswilgverbond (*Sambuco-Salicion capreae*). Langs de noordzijde van de spoorlijn, door de Nederlandse spoorwegen tot de jaren zeventig nog regelmatig van het meeste struikgewas ontdaan, had zich een fraaie mantel en zoomvegetatie ontwikkeld met veel orchideeën en doornstruiken.

Externe factoren

Alle goede voornemens ten spijt heeft men jaren geleden niet kunnen voorzien wat de gevolgen zouden zijn van de toenemende eutrofiëring van het milieu. In de literatuur wordt veel aandacht aan deze problematiek besteed. Het is inmiddels bekend dat door vermesting en uitstoot van verzurende stoffen diverse stikstof- (NO_x en NH_3) en zwavelverbindingen (SO_2) al naar gelang de bufferwerking van de bodem uiteindelijk in salpeterzuur en zwavelzuur worden omgezet, wat in de bodem meer of minder snel tot sterke verzuring leidt. Verder zijn een reeks van aromatische koolwaterstoffen afkomstig

van vooral dieselveertuigen, funest voor alles wat groeit en bloeit (Kriegelsteiner, 2000).

De in de jaren zeventig aanwezige subassociaties zijn heden ten dage nog slechts fragmentarisch herkenbaar of zelfs geheel verdwenen! Vooral op kapplaatsen van jongere datum ontwikkelt zich onmiddellijk een overvloedige braamgroei die zelfs tot in de niet gekapte percelen binnendringt.

Op andere plaatsen woekert onstuitbaar Klimop (*Hedera helix*). Dit kan mogelijk gunstig zijn voor brandnetels, bramen en andere soorten die afhankelijk zijn van een nitrofiel milieu, ook voor diverse soorten uit het geslacht Parasolzwammen (*Lepiota s.l.*) die als saprofyten (soorten die dood organisch materiaal afbreken), in een bepaalde fase op deze plaatsen talrijk kunnen voorkomen.

Maar voor het geheel van de mycoflora is het een slechte ontwikkeling, die gevolgen heeft voor de verscheidenheid aan soorten en de mate waarin ze afzonderlijk voorkomen. Voor wat betreft de externe factoren onderscheidt het Schaelsbergbosch zich niet van andere bossen in West-Europa. Het is dus vooral interessant te bekijken hoe het hier toegepaste beheer inspeelt op deze externe factoren.

Veldonderzoek

25 jaar inventarisatie

De inventarisatie van het Schaelsbergbosch (gemeente Valkenburg) is omstreeks 1974 gestart.

Het is steeds een groot probleem om conclusies te verbinden aan inventarisatieonderzoek, aangezien de methode van het inventariseren mede van invloed kan zijn op de beschikbare data. Dat probleem speelt ook hier.

In de beginfase werd niet steeds systematisch geïnventariseerd. Alle herkenbare soorten werden genoteerd, de minder bekende werden verwaarloosd. Het bos werd daarbij alleen bezocht in periodes waarin de weersomstandigheden voor de paddestoelen gunstig waren. Vanaf eind jaren tachtig was er sprake van een vorm van monitoring waarbij het terrein haast het hele jaar door, vrijwel iedere week, tot eind 2000 werd bezocht, onafhankelijk van de klimatologische omstandigheden.

De vooral in de eerste periode ontbrekende deskundigheid vertroebelde dit onderzoek enigermate. Belangrijke soortgroepen, bijv. de Gordijnzwammen (*Cortinari*), werden wel waargenomen maar zelden genoteerd vanwege de moeilijkheden met de identificatie van de soorten.

Dat was erg vervelend, aangezien juist in deze groep op dit moment maar weinig soorten meer aangetroffen worden.

Net zoals op andere plaatsen in Nederland kregen de Korstzwammen (Aphylllophorales) de Zakjeszwammen (Ascomycotina) en de Slijmzwammen

(Myxomyceten) veel minder aandacht.

Ook voor deze soortgroepen is specialisatie vaak noodzakelijk en niet steeds voorhanden.

De laatste decennia kwam er steeds meer goede literatuur ter beschikking die het ook voor veldwerkers mogelijk maakte de moeilijke soorten te determineren.

Al met al is het niet mogelijk mijn bevindingen methodisch goed te funderen. Maar ondanks de in methodisch opzicht gebrekkige beginfase, zijn er toch voldoende data aanwezig om een indicatie te geven met betrekking tot de ontwikkelingen op grond van de door mij bijgehouden en door anderen ter beschikking gestelde gegevens, ca. 630 soorten werden hiervoor gebruikt.

De twee periodes die hier met elkaar vergeleken worden zijn die van 1974 t/m 1989 en die van 1990 t/m 2000. De langere duur van de eerste periode moet gezien worden als een compensatie voor de grotere frequentie van de bezoeken aan het bos in de kortere tweede periode. Ook dit is methodisch een beperking die ik voor lief neem, omdat ik in dit artikel geen stellige conclusies wil trekken, maar veeleer indicatieve.

In het navolgende spits ik mijn onderzoek toe op twee aspecten, nl. de ontwikkeling van de paddestoelen in de belangrijkste functionele groepen (Arnolds, 1995) en de ontwikkeling van het aantal Rode-lijstsoorten.

Ontwikkeling van de functionele groepen (Grafiek 1)

Arnolds et al. (1995) onderscheiden in het "Overzicht van de paddestoelen in Nederland" 11 functionele groepen bij paddestoelen. De belangrijkste daarvan zijn de ectomycorrhiza-vormers en de verschillende saprotrofen (op hout, plantenresten en terrestrisch). Ook over de biotrofe parasieten kunnen enkele opmerkingen gemaakt worden. De overige functionele groepen kregen minder aandacht. Alle gebruikte percentages zijn berekend op basis van het totaal aantal geregistreerde soorten (ca. 630).

Ectomycorrhizapaddestoelen

Het aantal in de periode 1974-2000 waargenomen ectomycorrhizapaddestoelen bedraagt rond de 18%. Dit kan natuurlijk niet geheel juist zijn daar de al eerder genoemde gordijnzwammen (*Cortinarius*) maar ook de vezelkoppen (*Inocybe*), zeker in de beginfase amper aandacht kregen. Het percentage had dus in werkelijkheid veel hoger kunnen zijn. Ondanks dit feit is er toch een verlies van ca. 1,8% na 1989. Dit is dan wel inclusief de aan naaldhout gebonden soorten die door kap verdwenen zijn. Maar het aantal in de eerste periode genoteerde aan

naaldhout gebonden ectomycorrhizapaddestoelen was met 0,6% gering. Deze verschillen mogen gering lijken maar gezien eerder genoemde problemen toch opmerkelijk.

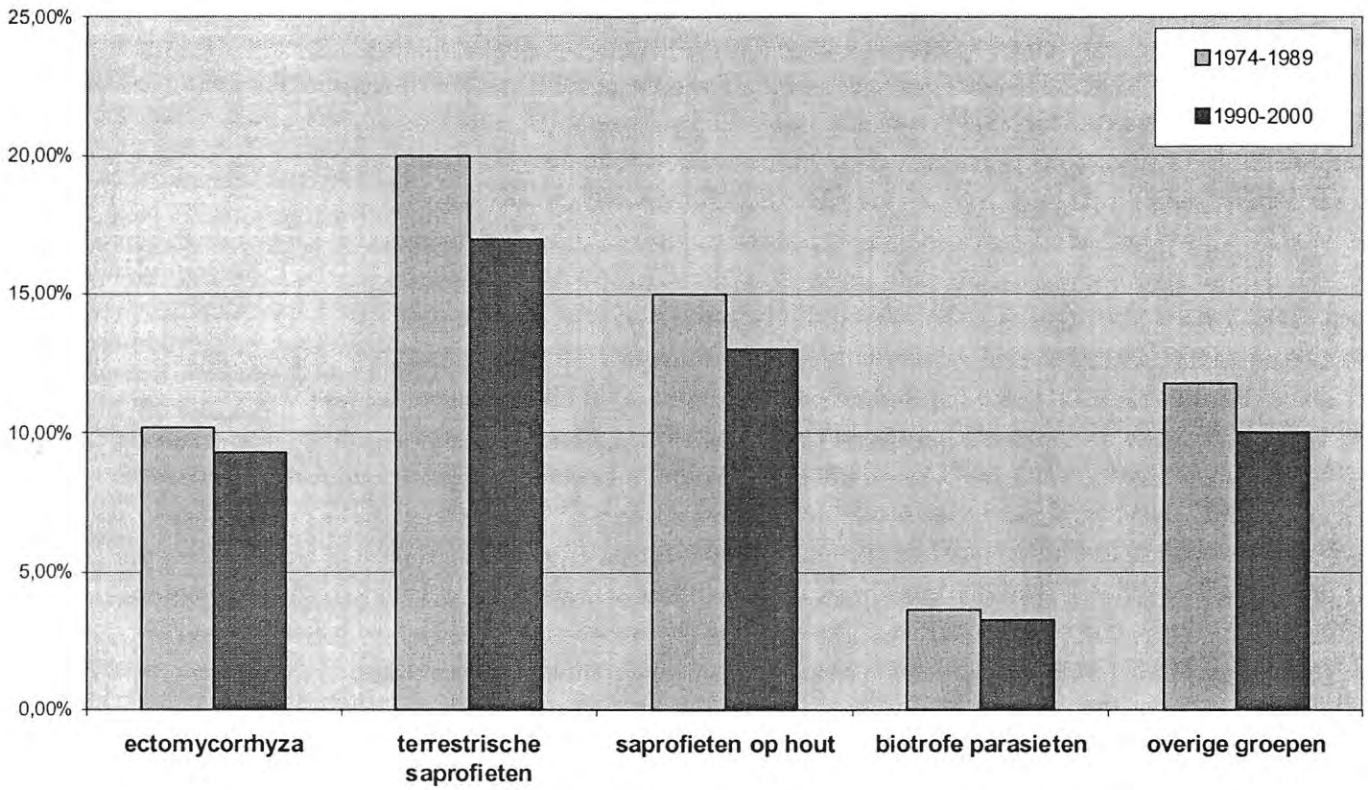
Het zijn, behalve de gordijnzwammen (*Cortinarius*), vooral de ridderzwammen (*Tricholoma*) die zeer sterk geleden hebben. Maar liefst 5 soorten uit het laatst genoemde geslacht zijn tijdens de tweede periode niet meer waargenomen. Nog meer verontrustend is dat van de ectomycorrhizasoorten na 1989 de productie van vruchtlichamen in het algemeen per mycelium kwantitatief zo goed als gehalveerd is. Soorten die ook voorheen als zeldzaam te boek stonden verdwijnen dan ook het eerst. Wij weten uiteraard niet altijd of met het wegblijven van vruchtlichamen ook de werkzame mycelia verdwenen zijn maar uit te sluiten is dit zeker niet.

Mycelia van paddestoelen blijken gevoelig te zijn voor de vaak zeer kleine veranderingen in de bodem. Dat geldt met name voor de ectomycorrhizapaddestoelen. Juist deze zijn vaak niet bestand tegen de veranderingen en zullen uiteindelijk het onderspit delven. Een mycorrhizasymbiose is een samenwerkingsverband tussen plant en schimmel, waarbij de schimmel de planten van dienst is bij de opname van water en mineralen, terwijl anderzijds de planten de schimmel voorzien van suikers. Een symbiose die zelfs nog verder gaat: de mycorrhiza vormende paddestoel biedt een belangrijke bescherming tegen ziektes en de schadelijke uitwerking van zware metalen. Als men weet dat rond 90% van de hogere planten afhankelijk is van een dergelijke symbiose, is het duidelijk dat de planten steeds minder voedingsstoffen ontvangen van de mycorrhizavormers die hier normalerwijze borg voor staan. Het gevolg: teruglopende vitaliteit van bomen en struiken en andere planten. Daarnaast ontvangen de schimmels (mycelia) niet meer voldoende glucose van de hogere planten die nodig zijn voor hun ontwikkeling: een groot deel van de mycorrhiza zal uiteindelijk verdwijnen!

Iemand die de moeite neemt in een willekeurig loofbos te letten op de vitaliteit en conditie van vooral wat oudere eiken kan er niet om heen te constateren hoe slecht het wel met onze grotere overstaanders gesteld is. De kronen dragen in de zomer weinig blad en er zijn altijd wel afgestorven takken aanwezig. Op de stammen zijn vaak groeiwoekeringen aanwezig, meest slechts een paar meter boven de grond, wat niet alleen wijst op het feit dat veel zonlicht deze plaatsen kan bereiken, maar ook aangeeft dat veel voedsel vaak niet meer verder reikt dan tot deze plaatsen, met andere woorden dat de sapstroom naar de kronen niet meer optimaal functioneert.

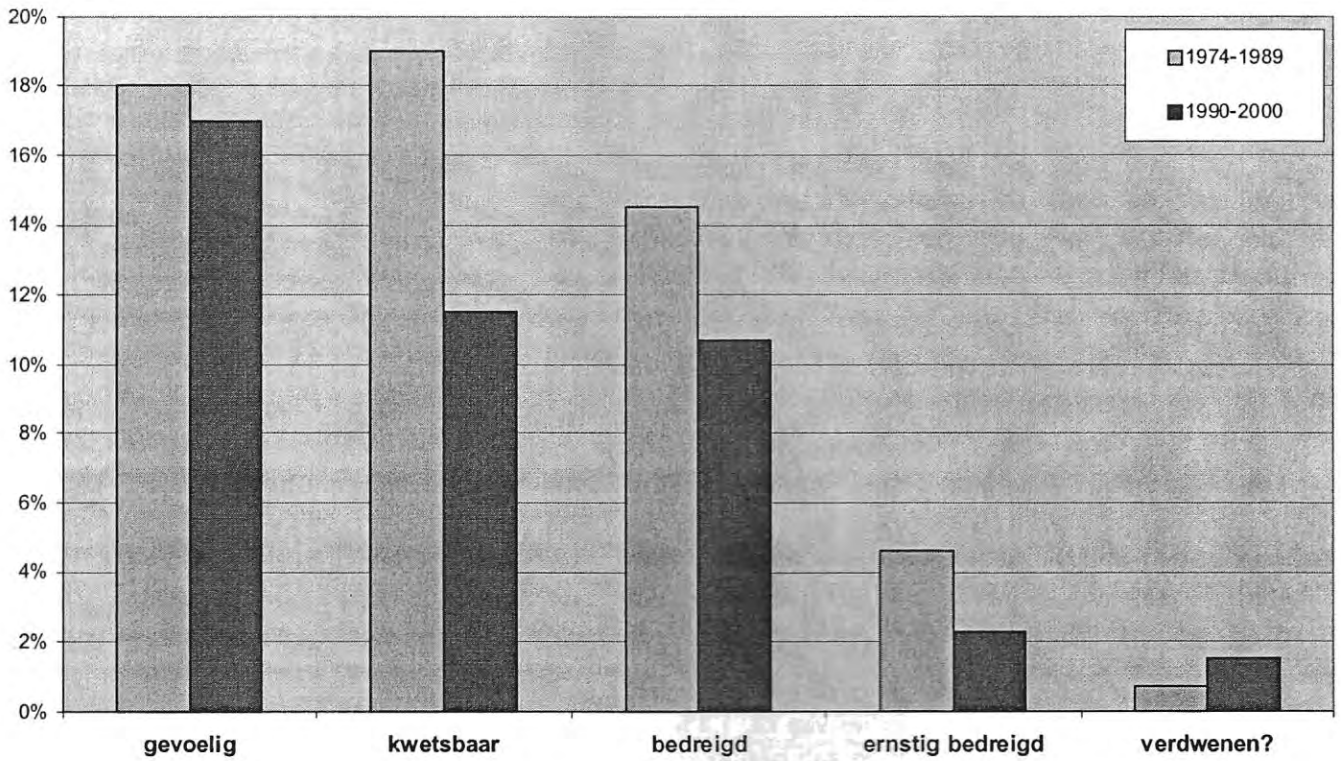
grafiek 1

Indeling functionele groepen

grafiek 2

Rode lijst soorten

De gezondheid van de mycoflora en van de plantenflora zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Alle reden dus om bezorgd te zijn over de afnemende aanwezigheid van mycorrhizavormers.

Terrestrische saprophyten

Hier gaat het om strooisel- en humusbewonende afbrekers van dood organisch materiaal.

Het grootste aantal soorten is te vinden in deze groep n.l. ruim 37%. (234 soorten) Na 1989 is het aantal verminderd met haast 3%, maar hier is de invloed van het verdwijnen van naaldbomen wel ietwat groter (1,2%). De voornaamste oorzaak moet toch gezocht worden in de aanwezigheid van een te dikke strooisellaag en de bodembedekking van klimop en braam die nu eenmaal niet gunstig zijn voor het ontwikkelen van mycelia.

Uit het oogpunt van mycologisch beheer zou verwijdering van braam en klimop zeker de moeite waard kunnen zijn.

Saprophyten op hout

De saprophyten van loofhout, takken en stammen, vormen met 28% een relatief grote groep, zeker als men zich realiseert dat veel Aphyllophorales gemakkelijk vanwege determinatieproblemen terzijde gelegd worden.

In de periode na 1989 met ruim 2% minder aanwezig, terwijl de kennis over de groep groeide. Het is eigenlijk niet geheel duidelijk wat de juiste oorzaak van de achteruitgang is. Wel dat door kapwerkzaamheden van bepaalde houtsoorten minder dood hout achterbleef door verbranding of verkoop van het gekapte hout. Blijkbaar kan men de natuur beter zijn eigen gang laten gaan. Het zal niet verwonderlijk zijn gezien bovenstaande dat anno 2000 er nog slechts 0,5% van de naaldhoutafbrekers "werkzaam" is. Dit nog alleen op enkele oude resten van naaldhoutstronken.

Biotrofe parasieten

De biotrofe parasieten hebben een regulerende functie en zijn aanwezig met een aandeel van 3,6% op het totaal. Door het verdwijnen van naaldhout is nog een aandeel van 3,3% over. Door de verminderde vitaliteit van de loofbomen valt er wel in het bijzonder bij de honingzwammen (*Armillariella*) een verhoogde productie van vruchtlichamen bij deze laatste soortgroep te constateren. Hier zien we dus een minder grote biodiversiteit, die gepaard gaat met woekering van een enkele soort.

Overige functionele groepen

Aan de saprophyten van kruid- en grasresten is te weinig aandacht besteed om hierover conclusies te trekken. De afnemende diversiteit van de kruidlaag in het Schaelsbergbosch heeft zeker gevolgen.

Daartegenover zal er een toename zijn van soorten op braam en brandnetel. Ook over parasieten op fungi kunnen we weinig zeggen. Nader onderzoek is nodig. Soorten op mest worden maar incidenteel aangetroffen, bij gebrek aan wild.

Brandplekken

Voor 1980 was er amper of geen sprake van fungi op brandplekken. Na het herinvoeren van de kapcyclus waarbij het gekapte hout meest ter plaatse verbrand werd, hoe verwerpelijk dit ook is in een bos, nam het aantal in deze groep begrijpelijkerwijze sprongsgewijs toe. Met name de zakjeszwammen (*Ascomyceten*) maakten van deze omstandigheden gebruik. Verbranden van snoeihout na afvoeren is met het oog op een gewenst resultaat een geschikter alternatief dan bijv. versnippering, wat nog meer eutrofiëring tot gevolg heeft doordat de snippers belanden bovenop de vaak toch al dikke strooisellaag. Wanneer brandplekken daarentegen verspreid, gecontroleerd en weloverwogen op daarvoor geschikte locaties worden ingericht krijgt een specifieke groep paddestoelen (met name *Ascomyceten*, waarvan meer dan 90% terecht of onterecht op de Rode Lijst staan) ook nog een kans van bestaan.

Ontwikkeling van de Rode-lijstsoorten (grafiek 2)

In totaliteit werden er voor de Schaelsbergbosch van 1974 tot 2000, op basis van mijn eigen geregistreerde gegevens, 130 soorten geteld die op dit moment op de Rode lijst staan. Ruim 15,4% (oftewel 20 soorten) van deze soorten verdwenen na 1998. Als we daaruit de conclusie trekken dat ze verdwenen zijn uit het Schaelsbergbosch, dan resten ons nu nog 110 Rode-lijstsoorten! (20 soorten minder dan Leo Jalink aangeeft. Waarbij er wel op geattendeerd moet worden dat Leo ook soorten uit een naburig grasland gebruikte en die zijn in dit vergelijk niet vermeld). Het is natuurlijk de vraag of het Schaelsbergbosch daarmee, op grond van Jalinks criteria, nog het predikaat kroonjuweel verdient. Daarbij moet wel vermeld worden dat door het verdwijnen van de naaldbomen ook de hiermee in relatie staande Rode-lijstsoorten zijn verdwenen, al was dit aantal gering vergeleken met het totaal (5,3%). Ook het kappen van het naaldhout heft dus zijn tol.

Al eerder is vermeld dat er een sterke teruggang van de productie van vruchtlichamen te constateren valt bij de niet-Rode-lijstsoorten, de nu nog als algemeen te boek staande soorten. Als voorbeelden mogen aangehaald worden de Vliegezwam (*Amanita muscaria*) of de Kaneelkleurige melkzwam (*Lactarius quietus*). In het Schaelsbergbosch waren deze soorten

voorheen zeer talrijk, terwijl ze nu vaak nog slechts weinige vruchtlichamen per mycelium produceren. Zijn dit de toekomstige Rode-lijstsoorten, of is dit een toevallige ontwikkeling?

Het staat buiten kijf dat terreinen waarin veel Rode-lijstsoorten worden waargenomen (nog) waardevol zijn. Maar ook de kwantitatieve aanwezigheid van niet-Rode-lijstsoorten kan een graadmeter zijn voor de waarde van bossen. Tijdens de Licona-contactdag gehouden op 20 januari 2000 in het L.U.C. (Limburgs Universitair Centrum) te Diepenbeek in België, hield Sarah Descamp een korte lezing met als thema "Verdwijnen de paddestoelen uit onze bossen?" Dit naar aanleiding van inventarisaties tijdens de laatste 10 jaar van 10 verschillende boslocaties in Belgisch Limburg (Descamps 2001). De tendens bleek identiek: een sterke kwantitatieve teruggang van vaak ook algemene soorten die ook bij het onderzoek waren betrokken.

In Nederland zijn er tot dusver 944 paddestoelensoorten opgenomen in de Rode Lijst (Arnolds, Kuyper, Noordeloos, 1995). De graden van bedreiging voor Nederland zijn conform IUCN (International Union for Conservation of Natural resources): gevoelig (GE), kwetsbaar (KW), bedreigd (BE), ernstig bedreigd (EB), (vermoedelijk) verdwenen in Nederland (VN). De percentages zijn berekend naar het totaal aantal waargenomen Rode-lijstsoorten.

Voor het Schaelsbergbosch kunnen we m.b.t. deze categorieën constateren:

Gevoelig: 17,7% t/m 1989, 0,8% na deze periode niet meer aangetroffen met o.a. Satijnchampignon (*Agaricus niveolutescens*), Vloksteelsatijnzwam (*Entoloma dysthales*), Slanke wolsteelparasolzwam (*Lepiota subgracilis*), en Grote ruwe aardster (*Ceastrum berkeleyi*).

Kwetsbaar: 19,2% t/m 1989. Hier zijn merkwaardig genoeg de zwaarste klappen gevallen vanaf 1990 n.l. 7,7% minder waargenomen. Het betreft hier o.a. de Kostgangersboleet (*Boletus parasiticus*), Hanekam (*Cantharellus cibarius*), Grote trechterzwam (*Clitocybe geotropa*), Groene glibberzwam (*Leotia lubrica*), Bruine anijszwam (*Lentinellus cochleatus*), Roodgrijze melkzwam (*Lactarius vietus*), Narcisridderzwam (*Tricholoma sulphureum*), Valse beukridderzwam (*T. ustaloides*) en de Gele ridderzwam (*T. equestre*) door het verdwijnen van het naaldhout.

Bedreigd: t/m 1989 14,6%, nadien 3,9% niet meer waargenomen, zoals de Kaneelboleet (*Cyroporus castaneus*), Bruine schijntrechterzwam (*Pseudoclitocybe cyathiformis*), Zaagselhertzwam

(*Pluteus petasatus*), Tolzwam (*Coltricia perennis*), Witte duifridderzwam (*Tricholoma columbetta*), Streephoedridderzwam (*T. sejunctum*) en de Glanzende ridderzwam (*T. portentosum*) een naaldhout soort.

Ernstig bedreigd: was 4,6% nu 2,3% minder. Niet meer waargenomen o.a. de Zwartwitte russula (*Russula albonigra*), Wortelende grauwkop (*Tephrocybe rancida*) en de Zemelige brandplekbekerszwam (*Peziza echinospora*).

Verdwenen soorten: Deze groep geeft een ietwat vertekend beeld. Tijdens "naaldhoutperiode" werd in 1975 onder spar de Witte kleefparasol (*Limacella illinita*) verzameld en is uiteraard nu verdwenen.

Tussen 1990 en 2000 werden twee soorten uit deze categorie gesignaleerd n.l. de Vissige Melkzwam (*Lactarius volemus* in 1992) en vrij recent (1998) de Geelgerande franjezwam (*Thelephora atrocitrina*) Van de eerste zijn, ook na intensief zoeken, later geen vruchtlichamen meer waargenomen, de tweede, na de eerste maal tot nu toe ook niet meer gesignaleerd. Wat natuurlijk niet wil zeggen dat ook de mycelia voorgoed verdwenen zijn!

Rode-lijstsoorten als indicator

Het is inmiddels een bekend gegeven dat mycelia van (zeer)zeldzame soorten in het algemeen weinig vruchtlichamen produceren. Daarbij komt nog het feit dat niet ieder jaar, soms zelf enkele jaren achtereenvolgend, geen fructificatie (vorming van vruchtlichamen) plaats vindt en dat het wel of niet fructificeren afhankelijk is van de klimatologische omstandigheden. Dat laatste uiteraard onder de voorwaarde dat de ecologische omstandigheden waarin een soort goed kan functioneren vrijwel constant blijven.

We weten eigenlijk nog weinig hoe zeldzame soorten reageren op vermesting of verzuring. Van aanpassing aan verslechterende omstandigheden is echter zeker geen sprake.

Zo kon men in het Schaelsbergbosch waarnemen dat b.v. de Gewone heksenboleet (*Boletus erythropus*) eerder aanwezig in de kalkarme zone in de loop van de jaren steeds lager op de helling te vinden was, het voorheen meer kalkrijke deel.

Is het vinden van een nieuwe soort een spectaculair gebeuren? Voor de vinder natuurlijk wel. Maar zijn zulke vondsten werkelijk nieuw voor het land? Vaak was de soort wellicht al aanwezig maar gewoon niet herkend of verwisseld met andere soorten. Of er is gewoon niet naar gezocht (wat vooral het geval is bij kleinere soorten). Ook is het mogelijk dat een bepaald mycelium al aanwezig was maar met een

zeer beperkte fructificatie. Uiteraard ontsnapt zulke soort eerder aan de oplettendheid van de mycoloog. Men is nu eenmaal niet altijd tijdig op de juiste plaats.

Ook de toenemende beschrijvingen in de vakliteratuur leveren nieuwe soorten op. Soorten die er voorheen wellicht al waren, maar als niet determineerbaar terzijde gelegd werden.

Tenslotte is het ook zeker zo dat er inderdaad nieuwe soorten opduiken. Wat hieraan ten grondslag ligt is natuurlijk niet duidelijk. Nemen deze soorten de plaats in van diegene die verdwijnen? De invloed en veranderingen van klimatologische omstandigheden zal in het verleden altijd een grote rol hebben gespeeld voor het wel of niet aanwezig zijn van soorten. Door de nu alom besproken opwarming van ons klimaat (broeikas effect) zal een verschuiving van de arealgrens van veel soorten ongetwijfeld plaatsvinden. Als voorbeelden mogen genoemd worden het Plooiwieswaaiertje (*Plicaturopsis crispa*) en de Geelcellige poederzwam (*Cystolepiota cystidiata*), enkele decennia geleden op onze breedte nog niet bekend of wat de laatste soort betreft alleen gevonden in serres.

Bij zoveel onzekerheid over het voorkomen van zeldzame soorten, is het de vraag of dit criterium zo bepalend kan zijn bij het aanwijzen van kroonjuwelen. De mate van voorkomen van niet zo zeldzame soorten zou eveneens een rol moeten spelen, zeker gelet op de toekomst.

Uiteraard is ook het aantal verschillende soorten van belang.

Kroonjuwelen

De waardebeoordeling van een bos, voornamelijk naar aanleiding van de aanwezigheid van Rode-lijstsoorten, heeft zowieso negatieve neveneffecten. De beheerders van de diverse terreinen zullen op basis van dit predikaat snel de gevolgtrekking kunnen maken dat het met het gevoerde beheer wel goed zit. Het huidige beheer in de Schaelsbergbosch heeft in correlatie met voornoemde externe invloeden in meer dan een opzicht een averechtse uitwerking gehad op de paddestoelenflora in het algemeen en de mycorrhizapaddestoelen in het bijzonder. Zeker is dat het geval daar waar weer de kapcyclus wordt toegepast. De beheerders hebben vooral gepoogd om de voorjaarsflora door kap terug te krijgen of in stand te houden, in het bijzonder de orchideeën, maar ze zijn hierin niet geslaagd. De orchideeën zijn nu vrijwel verdwenen en andere flora kreeg, zeker recentelijk, geen kans door de overvloedige braamgroei op de kapvlaktes. En dan kun je je afvragen of de terugloop in verscheidenheid van de mycoflora wel nodig geweest was. Veel pleit ervoor

om de natuur zoveel mogelijk zijn eigen gang te laten gaan.

Natuurlijk hebben de beheerders in de beginfase niet kunnen bevroeden dat de effecten van vermesting en verzuring zo destructief zouden zijn. Maar we mogen toch aannemen dat inmiddels ook de beheerders op de hoogte zijn van dit feit. Als het Schaelsbergbosch een kroonjuweel blijkt voor mycoflora en minder voor orchideeën, dan zou het beheer in dat bos ook meer gericht moeten zijn op die mycoflora.

Nog nooit is een poging ondernomen direct na de kap de dan nog jonge braamstruikjes te verwijderen of elders waar klimop domineert een poging tot bestrijding te ondernemen.

Misschien was dit water naar de zee dragen geweest. We weten het nu niet, want het is niet geprobeerd. Het bos krijgt geen tijd meer voor herstel. Er moet dringend voor gewaarschuwd worden dat door verdere belasting de boomsoorten hun vitaliteit en hun vermogen mycorrhiza aan te gaan meer en meer zullen verliezen en daardoor ook de kleinste veranderingen niet flexibel meer kunnen verdragen (Krieglsteiner, 1999).

Er worden vandaag de dag talloze suggesties aangedragen voor een toekomstig beheer; voortzetting houtkap, strooisel verwijdering, kalken etc. Voor wat betreft de bossen rond Valkenburg is inmiddels voldoende aangetoond dat voortzetting van de houtkap niet werkt. Beide andere suggesties zullen op grote financiële bezwaren stuiten. Naar mijn overtuiging zijn dit trouwens oplossingen op korte termijn. Dat menselijk ingrijpen in dit type bos uit den boze is zolang de omstandigheden niet verbeteren is een opvatting die steeds meer mycologen met elkaar zijn gaan delen. Het is vooral van groot belang de oorzaak van de problematiek aan te pakken en die ligt helaas buiten het bereik van bosbeheer.

Optimisme?

Onlangs stond in Dagblad De Limburger (13.02.2001) een artikel met als kop: "Limburgs bos is zorgenkindje met kansen". Hierin is coördinator B. Nyssen van de "Bosgroep Limburg" in Nederland (12000 ha in beheer) aan het woord.

Nyssen zegt in dat artikel: "Het ecosysteem blijkt veel flexibeler dan verwacht ... ons bos sterft niet". Wel wordt eraan toegevoegd dat door 35 tot 40 kg stikstofdepositie per ha jaarlijks de voedselballans in de bodem verstoord wordt. Metingen in Duitsland geven gemiddeld ruim 100 kg/ha aan (Krieglsteiner, 2000). Nyssen onderkent wel op de een of andere manier het probleem, maar doet er verder erg laconiek en erg optimistisch over.

Zeer verontrustend is de uitlating: "De Bosgroep spuit op tal van plaatsen metalen op de bosbodem om de

balans te herstellen Het bos kan er dan weer zestig jaar tegen! En men gaat er vanuit dat de milieuproblemen tegen die tijd wel opgelost zullen zijn

Zo simpel ligt het allemaal niet. Hoewel er niet specifiek wordt vermeld om welke metalen het gaat schijnt de "Bosgroep" toch onkundig te zijn van het feit dat er reeds in het buitenland dergelijke proeven zijn gedaan (Krieglsteiner, 2000). De gevolgen bleken het meest funest voor de fungi, de mycorrhizapaddestoelen in het bijzonder. Nyssen heeft het over een "modern" bosbeheer en denkt daarbij blijkbaar voornamelijk aan de economische waarde van een bos. Slechts zijdelings wordt er even ingegaan op de recreatieve en belevingswaarde van bos. Zo heeft optimisme zijn keerzijde. Voorlopig ben ik vooral optimistisch over het zelfherstellend vermogen van de natuur.

Maar er zijn vooral andere geluiden: "Het Wereld Natuur Fonds en de Stichting ProBos Nederland concluderen na uitgebreid onderzoek dat het slecht gaat met de bossen en niet alleen in Nederland. Dat de overheden hun afspraken betreffende de bestrijding van verzuring, verdroging en vermesting niet nakomen, waardoor de ecologische en economische duurzaamheid van de bossen steeds ernstiger bedreigd wordt" Krieglsteiner zegt daarover: "Als het niet snel lukt minstens de hypereutrofiëring en de temperatuurstijging van het klimaat, door grensoverschrijdende op elkaar afgestemde maatregelen bij de bron aan te pakken, zal binnen afzienbare tijd in geheel midden-Europa een landschapaspect doorzetten dat zich reeds tientallen jaren toenemend aandient: een met brandnetel, "bastaardpopulieren" en braam-robiniabestanden, alleen onderbroken door maïs- en andere monoculturen. De rijke landschapmozaïeken en ook de bijzondere paddestoelenwereld zullen dan niet meer bestaan!" (Krieglsteiner, 1999)

Dankwoord

Mijn bijzondere dank gaat uit naar drs. Jan Delsing, Olaf Op den Kamp voor het kritisch doornemen van bovenstaande en Ron Bronckers voor de Engelse samenvatting en enkele interessante tips.

Referenties

- ARNOLDS E. KUYPER TH.W. & NOORDELOOS M.E. (1995) – Overzicht paddestoelen in Nederland. Nederlandse Mycologische Vereniging.
- ARNOLDS E.J.M. & G. VAN OMMEREN (1996) - Bedreigde en kwetsbare paddestoelen in Nederland, toelichting op de Rode Lijst. Rapport IKC Natuurbeheer nr. 24, Wageningen.
- DESCAMPS S. (2001) – Verdwijnen de paddestoelen uit de Limburgse bossen? Jaarboek Likona 2000: 32-39.
- FELDER W.M. ET AL. (1980) - De geologie van het Gerendal en omgeving. Publicatie Natuurhistorisch. Genootschap in Limburg.
- HESSELS E.P.L. (1978) – Beheersrichtlijnen Genhoes/Schaeloen. Vereniging tot behoud Natuurmonumenten in Nederland. Intern rapport.
- LONDO G. (1991) – Natuur in Nederland. Deel 4. Natuurtechnisch bosbeheer. Uitgave het RIN.
- KELDERMAN. P.H. (1990) – Hakhoutbeheer? Gewoon zo! Natuurhistorisch Maandblad.
- KELDERMAN. P.H. (1994) – Parasolzwammen van Zuid-Limburg, Lepiota s.l. Natuurhistorisch. Genootschap Limburg.
- KRIEGLSTEINER G. J. (1999) – Die Großpilze Baden-Württembergs Band 1. Verlag Ulmer GmbH & Co.
- KRIEGLSTEINER G. J. (2000) – Die Großpilze Baden-Württembergs Band 2. Verlag Ulmer GmbH & Co.
- KUYPER. TH. (ED.) (1994) – Paddestoelen en Natuurbeheer. Wetensch. Meded. KNNV 212.

Een hattrick in de Vorte Bossen

Ruben Walley

Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, Gaverstraat 4, 9500 Geraardsbergen

Enige tijd geleden ontdekten wij in het natuurreservaat "Vorte Bossen" te Ruiselede een kleine eikendreef op vochtige, alluviale bodem, met een ongewoon rijke mycoflora, in het bijzonder van ectomycorrhizapaddestoelen (Walley & Verbeken 2001). Aan de al rijke vindlijst van deze site konden na 2 korte zomervisites 3 niet eerder uit Vlaanderen gesignaleerde macromyceten worden toegevoegd! Deze soorten groeiden op enkele are, alle midden op het pad, dat pas sinds enkele jaren voor het publiek werd opengesteld. Gezien in dergelijke brede bospaden de bodemverdichting vroeg of laat de planten- en paddestoelengroei zeer sterk gaat belemmeren, juichen wij de beslissing van de beheerders om dit deel van de publieke wandelroute om te leiden doorheen een droger en biologisch minder waardevol gedeelte van het bos nogmaals van harte toe!

1. *Craterellus melanoxeros* (Desm.) Pérez-De-Gregorio – Zwartwordende cantharel

De Zwartwordende cantharel doet op het eerste gezicht wat denken aan een wat vaal gekleurde Trechtercantharel, maar onderscheidt zich het best macroscopisch door het zwartgrijs verkleurend vlees bij kneuzing of oudere exemplaren. Deze soort is gebonden aan vochtige kalkrijke bodems. In België is ze zeldzaam, en vooral bekend van de mycologische hotspots in de kalkrijke delen van de Famenne (bv. Frasnes, Biron), wat de vondst te Ruiselede des te verrassender maakt. Belgische collecties werden reeds afgebeeld door Damblon et al. (1975: fig. A-D) en Wuilbaut (2000, zie ook http://users.skynet.be/ljw.myco.mons/images_alpha.html). Laatstgenoemde berichtte in het geciteerde artikel ook over een Belgische vondst van de nauw verwante *Cantharellus ianthinoxanthus*, een soort die voorheen ten onrechte door verscheidene auteurs met *C. melanoxeros* werd gesynonymiseerd (Neville & Alpago-Novello 1998).

Sinds wij een overzichtje gaven van de Belgische cantharellen (Walley & Verbeken 1998), is heel wat studiewerk verricht in dit genus. Moleculair onderzoek (Feibelmann et al. 1997, Pine et al. 1999) toonde aan dat de cantharellen in 2 evolutief natuurlijke ("monofyletische") groepen zijn op te splitsen. In de ene groep vinden we de echte cantharellen (*Cantharellus cibarius* en verwanten, zoals bv. opgevat door Eysartier & Buyck 2000), in de andere de *Craterellus*-soorten en soorten als *Cantharellus tubaeformis*, *Pseudocraterellus*

undulatus etc. Eigenlijk is dit niet zo verwonderlijk. Macroscopisch kan men deze indeling ook gemakkelijk maken: de echte cantharellen zijn voortaan beperkt tot de min of meer dikvlezige soorten, met een duidelijk plaatjesachtig hymenium (plooiën), de soorten in *Craterellus* hebben een minder uitgesproken hymenium (glad, zwak gerimpeld) en zijn eerder dunvlezig (vaak holle steel). Vandaar dat we voortaan beter spreken over *Craterellus tubaeformis* (Bull.) Quél., en dus ook *Craterellus melanoxeros*.

Exsiccaat: Ruiselede, Vorte Bossen, IFBL D2.14.23, vochtige eikendreef op alluvium, 12/08/01, Walley 2044 (GENT).

2. *Russula emeticella* (Singer) J. Blum

Jean Van Yper (1988, 1989) wees er ons enkele jaren geleden al op dat er bij de braakrussula's heel wat te ontdekken valt mits men nauwkeurig elke braakrussula onderzoekt. De groep rond *Russula emetica* staat weer in de belangstelling, nu ook de controversiële Franse mycoloog Reumaux er één van zijn stokpaardjes heeft van gemaakt (Reumaux 1996, 1999, + monografie in voorber.).

Eenvoudigheidshalve kan deze groep bij ons in 3 kleinere groepjes worden opgesplitst (naar Reumaux 1996, Sarnari 1998 & Romagnesi 1985):

a) soorten met grote sporen (9 µm of langer), versiering met hoge stekels, verbonden door laag netwerk; vlees nauwelijks reagerend met gayac; in deze groep horen:

Berkenbraakrussula (*Russula betularum*): hoed roze, soms wit, paddestoel erg broos, meestal onder berk of naaldbomen, sporee in herbarium verkleurend tot duidelijk creme (llc);

("de echte") Braakrussula (*Russula emetica*): hoed tomaatrood, vaak groot, op zure bodem (vaak tussen *Sphagnum*) onder naaldbomen, met in Vlaanderen de var. *longipes*, die verschilt van de var. *emetica* (in Zuid-België) door de iets lagere maar dikkere stekels op de sporen, en de slankere dermatocystiden (Van Yper, 1989, die ook nog vondsten meldt die lijken op var. *gregaria*, nader te bestuderen);

en de "Bosbraakrussula" *Russula silvestris* (syn.: *R. emetica* var. *silvestris*): algemeen, gewoonlijk tussen mos in drogere loofbossen, hoed rozerood, vaak gelig uitbleekt in centrum, lamellen tamelijk wijd uiteen.

b) soorten met kleinere sporen (8-9 μm), lagere sporenversiering, positief (= blauw, soms traag!) reagerend op gayac, in Vlaanderen beperkt tot de Stevige braakrussula (*Russula mairei*), groeiend onder beuk, vaak met blauwige schijn in jonge exemplaren, op te splitsen in twee variëteiten (mogelijks soorten): var. *mairei* (soms ook aangeduid als *R. nobilis*), eerder klein en hardvlezig, hoedhuid weinig aftrekbaar, en een var. *fageticola* (syn.: *R. fageticola*), meestal groot, in het veld erg gelijkend op *R. silvestris* (!), hoedhuid tot 1/3 aftrekbaar.

c) kleinere soorten, sporen 7-8 μm , laag netvormig versierd. Hier situeert zich onze vondst, *Russula emeticella*, met als belangrijke veldkenmerken: geur eerder herinnerend aan deze van *R. fragilis*, en reactie met gayac = 0.

Exsiccaat: Ruiselede, Vortebossen, IFBL D2.14.23, vochtige eikendreef op alluvium, 12/08/01, Walley n 2046 (GENT).

3. *Tyromyces wynnei* (B. & Br.) Donk – Stinkende kaaszwam

Over deze polypoor werd reeds uitvoerig bericht ter gelegenheid van een vondst te Nazareth, waarvan na uitvoerige studie bleek dat het de nauw verwante *Tyromyces wakefieldiae* betrof (Schoutteten 1996). Onze vondst vertoonde perfect de microscopische kenmerken van *T. wynnei*, zodat het voorkomen van beide, nauw verwante soorten in Vlaanderen bij deze bevestigd wordt.

Exsiccaat: Ruiselede, Vortebossen, IFBL D2.14.23, terrestrisch op dun strooisel in een vochtige eikendreef op alluvium, 8/9/01, Walley n 2147 (GENT).

Referenties

DAMBLON J., DEMOULIN V. & SCHUMACKER R. (1975) – *Cantharellus melanoxeros* Desm. *Bull. Trim. Soc. Mycol. France* **91**. Atlas pl. 199.
EYSSARTIER G. & BUYCK B. (2000) – Le genre *Cantharellus* en Europe. *Nomenclature et*

taxonomie. Bull. Trim. Soc. Mycol. France **116**: 91-137.

FEIBELMAN T.P., DOUDRICK R.L., CIBULA W.G. & BENETT J.W. (1997) – Phylogenetic relationships within the Cantharellaceae inferred from sequence analysis of the nuclear large subunit rDNA. *Mycol. Res.* **101**: 1423-1430.

NEVILLE P. & ALPAGO-NOVELLO L. (1998) – Deux taxons souvent confondus à tort, *Cantharellus melanoxeros* Desm. et *C. ianthinoxanthus* (Maire) Kühner. *Bull. Trim. Soc. Mycol. France* **114**: 1-28.

PINE E.M., HIBBETT D.S. & DONOGHUE M.J. (1999) – Phylogenetic relationships of cantharelloid and clavarioid Homobasidiomycetes based on mitochondrial and nuclear rDNA sequences. *Mycologia* **91**: 944-963.

REUMAUX P., coll. BIDAUD A. & MOËNNE-LOCCOZ P. (1996) – Russules rares ou méconnues. *Marlioz*, éd. F.M.D.S., 294 p.

REUMAUX P. (1999) – Russules rares ou méconnues. - Premier addendum – avec la collaboration d'André Bidaud et de Pierre Moëgne-Loccoz. *Fungi non Delineati* **8**: 1-56.

ROMAGNESI H. (1985) – Les Russules d'Europe et d'Afrique du Nord (réimpression supplémentée). Cramer, 1030 p. + 1 pl.

SARNARI, M. (1998) – Monografia illustrata del genere *Russula* in Europa. Tomo primo. Trento, Associazione Micologica Bresadola, 800 pp.

SCHOUTTETEN J. (1996) – Een vergelijkende studie tussen *Tyromyces wynnei* en *T. wakefieldiae*. *Meded. Antwerpse Mycol. Kring* **1996**: 49-52.

VAN YPER J. (1988) – *Russula emetica*. *Meded. Antwerpse Mycol. Kring* **1989**: 15-22.

VAN YPER J. (1989) – *Russula emetica* (deel 2). *Meded. Antwerpse Mycol. Kring* **1989**: 65-80.

WALLEYN R. & VERBEKEN A. (1998) – Onze Cantharellen. *Jaarboek VMV* **3**: 16-22.

WALLEYN R. & VERBEKEN (2001) – Enkele mycologische hotspots in de regio Aalter-Wingene-Ruiselede. *Jaarboek VMV* **6**: 25-36.

WUILBAUT J.J. (2000) – Deux chanterelles peu communes et parfois synonymisées: *Cantharellus ianthinoxanthus* et *C. melanoxeros*. *Miscell. Micol.* **64**: 31-32

Macroscopische sleutel van het genus *Clitocybe* (Fr.: Fr.) Staude

Jean Lachapelle
Drève de Dieleghem 50, B-1090 Jette

Bij genera waar, voor de determinatie van de soorten het gebruik van de microscopische kenmerken noodzakelijk is, ontstaat dikwijls de spijtige gewoonte om de uiterlijke kenmerken te verwaarlozen, waardoor de macroscopische perceptie van deze soorten vervaagt en het herkennen ervan op het terrein sterk bemoeilijkt of onmogelijk wordt. Nochtans kan men met zorgvuldig observeren en enige oefening, ook in moeilijke genera, een min of meer groot aantal soorten onderscheiden. De volgende sleutel voor het genus *Clitocybe* dient hierbij als leidraad en maakt bewust enkel gebruik van macroscopische kenmerken.

Er werden 24 soorten opgenomen. Een aantal andere, voorkomend in de hierna vermelde werken, werden, omwille van hun zeldzaamheid of moeilijkheidsgraad, hier niet opgenomen. Het is aan te raden deze te bestuderen na aanleren van de hier behandelde soorten en met behulp van de microscopische kenmerken. Sommige, soms veel voorkomende soorten, kunnen aanleiding geven tot verschil in interpretatie, de discussies hierover kunnen het best op het terrein gevoerd worden. Sommige soorten behoren mogelijk tot collectieve soorten, dit stelt geen probleem binnen de opzet van deze sleutel.

Ook bijgevoegd een synoptische tabel die kan dienen als geheugensteun om op een vlugge wijze de soort te situeren.

De indeling is hoofdzakelijk volgens de "Flore analytique des champignons supérieurs" (Kühner & Romagnesi, 1953)

De taxonomie is conform met "Overzicht van de Paddestoelen in Nederland" (Arnolds et al. 1995)

Als bronnen voor de samenstelling van de sleutel werden gebruikt :

KÜHNER, R. & ROMAGNESI, H. - 1953 - *Flore analytique des champignons supérieurs*

KÜHNER, R. & ROMAGNESI, H. - 1977 - *Complément à la "Flore analytique"*

COURTECUISE, R. - 1994 - *Les Champignons de France, Guide encyclopédique*

BON, M. - 1997 - *Flore Mycologique d'Europe, t. 4, Les Clitocybes, Omphales et ressemblants*

MELOT, J. - 1979 - *Eléments de la flore mycologique du Baar*

KUYPER, TH., W. - 1995 *Flora Agaricina Neerlandica, deel 3*

KUYPER, TH., W. - 1981 - Aantekeningen over *Clitocybe* 2. "*Lepista*" *albofragrans*, *Coolia* 24/3

BREITENBACH, J. & KRÄNZLIN - 1991 - *Champignons de Suisse, tome 3*

Illustraties vindt men in :

COURTECUISE, R. - 1994 - *Les Champignons de France, Guide encyclopédique* (afkorting: C)

BREITENBACH, J. & KRÄNZLIN - 1991 - *Champignons de Suisse, t. 3* (afkorting: B&K)

BON, M. - 1988 - *Champignons d'Europe Occidentale* (afkorting: Bon)

DÄHNCKE & DÄHNCKE - 1975 - *700 Pilze* (afkorting: D)

MACROSCOPISCHE SLEUTEL EN BESCHRIJVINGEN

Sleutel tot de groepen:

1	Hygrofane soorten	2
1'	Niet hygrofane soorten, hoedhuid niet berijpt of geglaceerd	groep III
2	Witte soorten, met berijpte, geglaceerde tot bepoederde hoedhuid	groep II
2'	Grijze of bruine soorten, soms bleek, meestal niet berijpt	groep I

Groep I.- Hoed hygrofaan, bijna altijd volledig glad; slank, steel dun (0,5 tot 1 cm diameter max.)

N.B. : de hygrofane soorten verbleken en de hoedhuid wordt ondoorzichtig bij het drogen.

In dit geval kan de doorschijnende streping, te wijten aan de doorzichtigheid van de hoedhuid, verdwijnen. De gladde hoedhuid toont geen vezels of schubjes.

1	Plaatjes grijsbruin, meestal duidelijk aflopend	2
1'	Plaatjes bleek, witachtig	7
2	Geur meelachtig of ranzig; dikwijls onder coniferen (niet uitsluitend)	3
2'	Geur weinig opvallend, niet meelachtig	6
3	Hoedhuid en steel berijpt (bepoederd). Hoed (3,5 cm) meestal genaveld; hoedrand lang ingerold, niet gestreept; met een donkere centrale zone, donker grijsbruin. Plaatjes x 0,3 cm, grijs, tamelijk donker.	

- Steel: 4 x 0,4 cm **Cl. ditopa** (Fr.: Fr.) Gill. - KLEINSPORIGE TRECHTERZWAM - C 305, B&K 157
- 3' Hoedhuid niet berijpt 4
- 4 *Uitzicht Omphaloid* *. Hoed (1,5 cm) donker grijsbruin, hoedhuid iets kleverig, soms gelatineus aftrekbaar, glad; hoedrand sterk gestreept. Plaatjes tamelijk dicht opeen. Steel: 2 x 0,25 cm. Tussen mos in duinen, laat in het jaar **Cl. barbularum** (Romagn.) P.D. Orton - DUINMOSTRECHTERZWAM - C 339
* Ook bij *Omphalina* ingedeeld
- 4' *Uitzicht Clitocyboid* 5
- 5 Hoed (3 cm) licht grijsbruin, zeer bleek in droge toestand; hoedhuid glad, iets vettig, trechtervormig, *rand gestreept en zeer dun*. Plaatjes x 0,5 cm. Steel (4 x 0,4cm) bedekt met vluchtige vezeltjes. Op stikstofarme bodem **Cl. vibecina** (Fr.) Quél. - GESTREEPTE TRECHTERZWAM - C 306, B&K 180
- 5' Hoed (4 cm) *beigebruin met olijfkleurige tint*; rand gestreept. Plaatjes x 0,6 cm, *breed aangehecht*, bleek, met olijfkleurig tint. Bij opdrogen met onaangename, stinkende geur. Steel (4 x 0,4 cm) glad, donker aan de basis. Vooral vroeg in het jaar
..... **Cl. foetens** Melot - STINKENDE TRECHTERZWAM - (= *Cl. pausiaca* ss. auct.)- B&K 159
- 6 Hoed (4 cm) bleek grijsbruin, uitblekend met behoud van een *donker centrum*, volgroeid trechtervormig; rand zwak gestreept. Plaatjes x 0,6 cm, bleek, aflopend. Smaak zacht. Steel (5 x 0,4 cm) vrij slank, elastisch, bleek aan de top en met witte velumvezels, *onderste helft donkerder*, met witte myceliumvezels aan de basis. Op stikstofrijke bodem.
..... **Cl. metachroa** (Fr.: Fr.) P.Kumm.- DONKERE TRECHTERZWAM - C 311, B&K 169
- 6' Hoed (5 cm) *duidelijke genaveld*, vuilbruin, soms licht gestreept aan de rand. Plaatjes sterk aflopend, bruinig. Steel (6 x 0,5 cm) hol, stevig maar dikwijls afgeplat, glad, uitgezonderd een *zijdeachtige ringzone* onder de plaatjes. In naaldbossen.
..... **Cl. umbilicata** f. *subspadicea* (Schwein.) P.Kumm. B C 309, B&K 178
- 7 *Kleine soort met duidelijke anijsgeur*.
Hoed (2 cm) snel vlak, zeer bleek lederkleurig, al of niet met donker centrum; hoedhuid vettig in vochtige toestand; hoedrand doorschijnend gestreept. Plaatjes x 0,3 cm, smal, dicht opeen. Steel 4,5 x 0,3 cm. Tussen mos.
..... **Cl. fragrans** (Witt.: Fr.) P.Kumm - SLANKE ANIJSTRECHTERZWAM - C 303, B&K 160
- 7' Geen anijsgeur. 8
- 8 *Sterke onaangename geur, als van kippenhok*. Hoed (3 cm) *diep trechtervormig, vuil witachtig*, al of niet gestreept. *Plaatjes witachtig*, breed uiteen, *sterk aflopend*. Smaak bitter. Steel 3 x 0,4 cm
..... **Cl. phaeoptalma** (Pers.) Kuyper - SPIERINGTRECHTERZWAM - C 299, B&K 175
- 8' Geur neutraal.
Zeer moeilijke groep (*Cl. marginella, diatreta, agrestis*) met kleine soorten (hoed 2 - 4 cm, steel 3,5-5 x 0,5 cm) kleur witachtig tot licht bruinig, met onopvallende geur en smaak, met bleke sporee, roze bij één soort.
Niet opgenomen in deze sleutel !

Groep II. - Witte hygrofane soorten, met berijpte, geglaceerde tot bepoederde hoedhuid

N.B. de hoedhuid van deze soorten is bedekt met een dunne luchtige bekleding die aan de verse paddestoelen een berijpt, zijdeachtig of mat tot bepoederd uitzicht geeft.

De hoedhuid zelf kan, onder deze berijpte laag, eventueel een roslederachtige kleur hebben. Deze berijpte laag kan, door wrijven of ouderdom, soms concentrisch verdwijnen.

- 1 Sporee oranje-crème, roze 2
- 1' Sporee wit 3
- 2 Hoed (8 cm) *collybioïd*; hoedrand lang ingerold, niet gestreept. *Plaatjes x 0,4 cm, breed aangehecht*, dicht opeen, *verbruinend*. *Vlees dik, met sterke wat meelachtige geur*, smaak onopvallend. Steel (8 x 0,9 cm), licht knotsvormig aan de basis, behaard, iets wortelend en dikwijls scheef. In groepen, *op strooisel, in het bos* **Cl. phyllophila** (Pers.: Fr.) P.Kumm. - GROTE BOSTRECHTERZWAM - C 293, B&K 176
- 2' Hoed (4 cm) snel vlak wordend, later trechtervormig, beige-crème op wat oranje onderlaag; hoedrand gestreept. Plaatjes x 0,4 cm, aflopend, met iets roze tint. *Vlees dun, met sterke anijsachtige geur*, smaak neutraal. Steel 4 x 0,5 cm. N.B. niet verwarren met *Cl. fragrans*
..... **Cl. albofragrans** (Harm.) Kuyper- WITTE ANIJSTRECHTERZWAM - "Overzicht" pl. 3A (p. 94)
- 3 Kleine soort. Hoed (2 cm) eerst convex later genaveld (niet trechtervormig). *Plaatjes smal* (x 0,2 cm), zeer dicht opeen, aflopend. *Vlees dun, smaak niet neutraal, met sterke kruidige geur* (wordt verschillend waargenomen). Steel (3 x 0,3 cm) dikwijls gebogen en wat verdikt aan de basis
..... **Cl. candicans** (Pers.: Fr) P.Kumm - KLEINE BOSTRECHTERZWAM - C 296, B&K 152

- 3' Hoed (4 cm) eerst convex, later vlak, uiteindelijk trechtervormig, hoedhuid bruinig onder berijping, hoedrand golvend, niet gestreept. Plaatjes vrij breed (x 0,7 cm), smal, dicht opeen. Geur en smaak aangenaam. Steel (3 x 0,5 cm) met fijn wollig-vezelige bekleding. *Op grazige plaatsen (= Cl. dealbata)*
 Cl. rivulosa (Pers.: Fr) P.Kumm. - GIFTIGE WEIDETRECHTERZWAM - C 295, B&K 156

Groep III. - Vlezige soorten; hoedrand niet gestreept, steel dikwijls dik; hoed niet hygrofaan, niet berijpt of geglaceerd. Deze soorten groeien dikwijls in groep.

- 1 Hoed jong dikwijls duidelijk halfbolvormig, niet genaveld noch trechtervormig, soms lichtjes ingedeukt bij rijpe exemplaren; met ingerolde hoedrand; middelgroot of groot (3 - 8 cm) 2
- 1' Hoed dikwijls trechtervormig en plaatjes dikwijls sterk aflopend, dicht opeen 6
- 2 Met sterke anijsgeur.
 Jong geheel zacht blauwgroen, daarna ontkleurend. Uitzicht als van *Tricholoma* of *Collybia*. Hoed (8 cm) convex later vlak, golvend; hoedrand dun. Plaatjes x 0,5 cm. Vlees mals, met duidelijke en blijvende anijsgeur. Steel 6 x 1 cm.
 Cl. odora (Bull.: Fr) P.Kumm.) - GROENE ANIJSTRECHTERZWAM - C 292, B&K 172
- 2' Geen anijsgeur 3
- 3 Hoed beige tot vuilbruin, met fijnviltige hoedhuid; plaatjes verbruinend, breed aangehecht, aflopend; samenklontering van het substraat aan de steel 4
- 3' Hoed grijs of bruin, lang convex, hoedhuid glad, wat vettig, vlees dik in het midden, dun aan de rand, mals, plaatjes worden gelig, sterk aflopend 5
- 4 Uitzicht als *Tricholoma*. Hoed (4,5 cm) zwak convex, eerst met umbo, later wat ingedeukt; hoedrand golvend en geribd. Plaatjes x 0,4 cm, scheidbaar van hoedvlees. Vlees met sterke onaangename geur en zachte smaak. Steel (5,5 x 0,7 cm) vlezig, met viltige bekleding, iets verdikt aan de basis, met myceliumstrengtjes
 Cl. inornata (Sow.: Fr) Gillet. - KRULZOOMTRECHTERZWAM - C 290, Bon 137, D 134
- 4' Hoed (7,5 cm); hoedrand sterk ingerold. Plaatjes dik, smal (x 0,3 cm), dicht opeen. Vlees met zwakke geur en aangename smaak. Steel (5 x 2 cm) duidelijk verdikt aan de basis door samenklontering van mycelium en substraat **Cl. alexandri** (Gillet) Gillet - DIKKE TRECHTERZWAM - C 289, Bon 137
- 5 Hoed (10 cm) lichtgrijs of grijsbruin, soms druppelvormig gevlekt en bepoederd. Plaatjes dun, dicht opeen, vergelend bij rijping van de bleek okerkleurige sporen. Geur sterk, niet aangenaam, smaak wat onaangenaam. Steel (8 x 2 cm) vrij lang, eerst knotsvormig dan cilindrisch
 Cl. nebularis (Batsch: Fr.) P.Kumm. - NEVELZWAM - C 288, B&K 170
- 5' Hoed (5 cm) grijsbruin tot okerbruin, lichter aan hoedrand. Plaatjes dun, gelig creme, sporee wit. Geur en smaak aangenaam. Steel (4 x 1 cm), sterk knotsvormig, vlees sponzig week
 Cl. clavipes (Pers.: Fr.) Kumm.- KNOTSVOETTRECHTERZWAM - C 274, B&K 154
- 6 Soorten groeiend in de zomer of herfst 7
- 6' Vroege soorten, groeiend onder naaldhout. Hoed eerst convex, dan ingedeukt tot trechtervormig, dikvlezig in het midden, plaatjes aflopend, steel met myceliumstrengen (*rhizoïden*) 11
- 7 Hoed en steel grijs (bruin), soms olijkleurig of donker. Hoed (2,5 cm) vlokkelig tot geschubd, niet trechtervormig, toch met sterk aflopende plaatjes, hoedrand recht. Plaatjes (x 0,15 cm) contrasterend wit, dicht opeen. Vlees met meelgeur. Steel (1,5 x 0,3 cm). Onder loofbomen
 Cl. trullaeformis (Fr.: Fr.) Quél. - GRAUWE TRECHTERZWAM - C 284, Bon 135
- 7' Soorten zonder grijze tinten 8
- 8 Grote slanke soort. Hoed (10 cm) vlezig, stevig, eerst breed klokvormig met sterk ingerolde rand, later trechtervormig, dikwijls met duidelijke umbo, fluwelig in het midden, bleek lederkleurig. Plaatjes x 0,6 cm. Vlees dik in het midden, met sterke aromatische geur, smaak neutraal. Steel (10 x 2 cm) witachtig, verbruinend. Onder loofbomen.
 Cl. geotropa (D.C. & Lam.) Quél. - GROTE TRECHTERZWAM - C 275, B&K 162
- 8' Middelgrote soorten, onderling sterk gelijkend 9
- 9 Hoed (6 cm) diep trechtervormig, meestal met umbo, iets fluwelig, bleek, rossig lederkleurig. Plaatjes x 0,4 cm, dun, dicht opeen. Dunvlezig, met zwakke geur van bittere amandelen (cyanide), smaak neutraal. Steel (4 x 0,5 cm) lichter dan de hoed, zelfde kleur als de plaatjes. Onder loof- en naaldhout.
 Cl. gibba (Pers.: Fr.) P.Kumm. - SLANKE TRECHTERZWAM - C 277, B&K 163
- 9' Soorten sterk gelijkend op *Cl. gibba*, maar met warmere, donkerdere hoedkleuren; geen umbo. Plaatjes breder uiteen. Steel en hoed eenkleurig en contrasterend met de plaatjes 10

- 10 Hoed okerbeige of rossig, *hoedrand sterk geribd* door afdruk van de plaatjes, soms gegroefd-ingesneden
 Cl. costata Kühner & Romagn.- GERIBBELDE TRECHTERZWAM - C 278, B&K 155
- 10' Hoed okerkleurig met rode tint, *het centrum donkerder, met kleine bruinige schubjes*.
 Cl. squamulosa (Pers.: Fr) P.Kumm.- FIJNSCHUBBIGE TRECHTERZWAM - C 280, Bon 135
- 11 Hoed (4 cm) *bruinrood*, rossig, fluwelig, fijngeschubd. *Plaatjes* breed, dun, dicht opeen, *crème tot oranjegeel*. Vlees met *sterke meelgeur en - smaak*. Steel 4 x 0,7 cm. Vooral op brandplekken (van coniferen)
 Cl. sinopica (Fr.: Fr) P.Kumm.- BRANDPLEKTRUCHTERZWAM - C 282, Bon 135, B&K 177
- 11' Hoed (4 cm) roodbruin tot donkerbruin, lederkleurig in droge toestand; hoedhuid mat, zijdeachtig, vochtig iets kleverig; hoedrand lang ingerold. *Plaatjes* smal, lichter dan hoed. Vlees met kruidige geur en smaak. Steel (3 x 0,7 cm) dikwijls afgeplat
 Cl. vermicularis (Fr.) Quél., B&K 179

SYNOPTISCHE TABEL - GEHEUGENSTEUN

- HOED HYGROFAAN

* Soorten met doffe, grijsbruine kleuren, soms vuilwit

Plaatjes grijsig

Meelgeur:

Plaatjes donker, sterk aflopend; hoedhuid berijpt, hoedrand glad; steel kort *Cl. ditopa*

Beigebruin olijftint; plaatjes breed aangehecht; geur later stinkend; steel wordt donker *Cl. foetens*

Grijsbruin later zeer licht; steel vezelig *Cl. vibecina*

Omphalioïd, klein; hoed kleverig; in duinen, laat groeiend *Cl. barbularum*

Zwakke geur :

Plaatjes bleek; steel nogal slank, elastisch, basis donker *Cl. metachroa*

Hoed diep trechtersvormig; steel met zijdeachtige ringzone *Cl. umbilicata f. subspadicea*

Plaatjes witachtig:

Geur onaangenaam (kippenhok); plaatjes sterk aflopend; bittere smaak *Cl. phaeoptalma*

Anijsgeur; klein; hoedrand gestreept *Cl. fragrans*

* Witte soorten met berijpte, zijdeachtige tot geglaceerde hoedhuid

Sporee wit en plaatjes witachtig :

Klein; plaatjes smal, dicht opeen; sterke geur, bittere smaak *Cl. candidans*

Plaatjes dun, breed; geur en smaak ; aangenaam; grazige biotopen *Cl. rivulosa*

Sporee oranje-crème, roze en plaatjes gekleurd; sterke geur :

Hoed convex, vlezig; steel knotsvormig, vezelig; zwakke meelgeur *Cl. phyllophila*

Hoed vlak, later trechtersvormig, nogal dun; ; anijsgeur *Cl. albofragans*

- HOED NIET HYGROFAAN; MEESTAL STERKER GEKLEURD:

* Soorten met convexe hoed later ingedeukt maar niet trechtersvormig

Plaatjes weinig aflopend :

Hoed blauwgroen; anijsgeur *Cl. odora*

Hoed beige tot bruinig, viltig; plaatjes worden bruinig; steelbasis samenklonterend :

Hoedrand golvend en geribd; sterke geur; steel met myceliumstrengen *Cl. inornata*

Hoedrand ingerold; zwakke geur; steelbasis verdikt *alexandri*

Plaatjes sterk aflopend, worden gelig; hoed glad :

Groot, vlezig; grijs (gevekt); geur onaangenaam *Cl. nebularis*

Middelgroot; okerbruin, rand bleek; geur aangenaam; steel knotsvormig, mals *Cl. clavipes*

Plaatjes sterk aflopend, contrasterend wit; hoed iets geschubd :

Klein, grijs (groenige tint) donker; meelgeur; loofbomen *Cl. trullaeformis*

Soorten met al jong trechtersvormige hoed, fluwelig; plaatjes sterk aflopend

Zeer groot en slank:

Hoed met umbo, bleek leerachtig; loofbomen *Cl. geotropa*

Middelgroot, beige, loof- en naaldhout:

Ros lederkleurig, umbo, geur cyanide (bitter amandelen), steel witachtig *Cl. gibba*

Als *gibba*, maar kleuren warmer, donkerder; hoed en steel eenkleurig:

Hoedrand geribd *Cl. costata*

Hoedhuid fijn geschubd *Cl. squamulosa*

* **Vroege soorten, onder naaldhout; hoed convex later ingedeukt; plaatjes aflopend; steelbasis met myceliumstrengen:**

Hoed bruin (roodachtig); plaatjes gekleurd:

Hoedhuid fluwelig, fijn geschubd; plaatjes breed; meelgeur *Cl. sinopica*

Hoedhuid iets kleverig, verblekend; plaatjes dun; kruidige geur *Cl. vermicularis*

Referenties

BON M. (1997) Flore Mycologique d'Europe. t. 4, Les Clitocybés, Omphales et ressemblants. Doc. Mycol., Mém. hors série 4: 181p. + 4 platen.

BON M. (1988) Champignons d'Europe Occidentale. 368p.

BREITENBACH, J. & KRÄNZLIN -1991 - Champignons de Suisse, tome 3

COURTECUISSÉ R. & DUHEM B. (1994) – Les Champignons de France, Guide encyclopédique. 447p.

Dähncke R. & Dähncke S. (1975) – 700 Pilze. 686p.

KÜHNER R. & ROMAGNESI H. (1953) – Flore analytique des champignons supérieurs. Paris, Bordas.

KÜHNER R. & ROMAGNESI H. (1977) – Complément à la "Flore analytique".

KUYPER TH. W. (1981) – Aantekeningen over Clitocybe 2. "Lepista" albofragrans. *Coolia* 24 : 68-71.

KUYPER TH.W. (1995) Clitocybe. In Bas et al. (eds.) Flora Agaricina Neerlandica, deel 3: 42-62.

MELOT J. (1979) – Eléments de la flore mycologique du Baar.

Uit de Raad van Bestuur

Tijdens de Raad van Bestuur van 23 april 2002 werden o.a. volgende punten besproken:

- Julien Moens stelde niet minder dan 68 boeken en tijdschriften ter beschikking van onze Kring. 47 werken daarvan werden opgenomen in onze bibliotheek. De overige zullen verkocht worden tijdens de opendeuravond van de bibliotheek.

Wij danken Julien voor deze gift die een belangrijke aanwinst in ons boekenbestand betekent. Pascale Holemans zal een bijgewerkte boekenlijst ter beschikking stellen (zie blz. 54, Nieuwtjes uit de bibliotheek).

-Bij de organisatie van de vierde Vlaamse Paddestoelenkijkdag, op zondag 6 oktober, werd beslist om terug te gaan naar het oorspronkelijke idee van Jos Volders. Indien een natuurvereniging ons vraagt om een paddestoelenwandeling te gidsen dan reserveren we die dag daarvoor. Bedoeling is wel dat de wandeling wordt georganiseerd door de vragende partij, onze leden zullen enkel het educatieve aspect verzorgen. Wegens de positieve samenwerking met Natuurpunt vorig jaar, zal er ook voor dit jaar contact opgenomen worden met deze vereniging.

11de Vlaamse Mycologendag - 23.03.02 - Leuven

Judith De Keyser

Iets na 10 uur werden wij welkom geheten door Roger Langendries voorzitter van ZWAM in het Instituut voor Plantkunde in de gebouwen van de KULeuven.

Ruben Walleynging daarop van start met de rapportage van het Nat-Man project, nl. de studie van fungi op groot dood beukenhout in het bosreservaat Kersselaerspleyn in het Zoniënwood, waar na de storm van 1990 verschillende bomen waren omgewaaid.

Hij belichtte het verschijnen van de verschillende soorten tijdens het afbraakproces en meer bepaald de vrij onbekende maar zeer veel voorkomende *Eutypa spinosa* (Stekelige korstkogelzwam) die een zeer ruwe zwarte laag vormt en dikwijls verscholen gaat onder andere, meer opvallende soorten.

André De Kesel vervolgde met een toelichting op zijn artikel in het laatste Ankona-jaarboek over de samenwerking tussen beheerders en mycologen, meer bepaald over de inventarisatie van het Provinciaal Domein d'Ursel te Hingene-Bornem en het te voeren beheer daar. Er moet uiteraard rekening gehouden worden met het behoud van de eigenheid en de functies van het domein. Door een gericht beheer (maaïen, behoud van dood hout, onmiddellijk afvoeren na het kuisen van greppels enz.) kan in ieder geval rekening gehouden worden met de paddestoelenvegetatie.

Verder ingaan op deze lezing zou te ver leiden, maar de inhoud van het artikel kan zorgen voor een gericht beheer van de verschillende natuurverenigingen mede in functie van het niet onbelangrijke paddestoelenbestand in hun gebieden en een antwoord op de vraag van vele natuurbeheerders "hoe kunnen wij beheren in functie van de paddestoelenvegetatie".

Mieke Verbeken gaf ons een overzicht van de mycofagie bij vertebraten, ofte wat peuzelen dieren zoal op aan paddestoelen en de rol van fungi in de voedselketen, die blijkbaar niet onbelangrijk is. Vooral knaagdieren en kleinere zoogdieren (zoals eekhoorns en Australische buideldiertjes) eten zo'n 120 verschillende soorten. Maar ook reptielen, vogels en grotere zoogdieren zijn niet afkerig van een paddestoeltje zo nu en dan, ook al hebben ze relatief weinig voedingswaarde gezien de bruikbare stoffen onverteerbaar zijn. Enkele Australische dieren, nl. schildpadjes en kangoeroeratten zijn voor tot 80 % van hun voedsel afhankelijk van padde-

stoelen. Zij hebben een spijsverteringsstelsel dat in staat is om de nuttige stoffen wel uit het voedsel te halen. Vooral in Amerika en Australië zouden ondergrondse paddestoelensoorten gegeten worden, wat dan weer zorgt voor de verspreiding van de sporen. Grappig was wel het verhaal van de voedselvoorraad van eekhoorns. Zij hangen hun vondsten te drogen in de bomen en halen ze terug op als de "was" droog is. Sommige mycologen beginnen blijkbaar gelijkaardig gedrag te vertonen. Misschien een bewijs hoe dicht wij nog bij de natuur staan.

Bernard Declercq rondde de voormiddag af en gaf ons vooral een reden tot overpeinzing over 'hoe relatief zijn statistieken en lijsten'. Er wordt uiteraard vooral een inventaris gemaakt op plaatsen waar gezocht wordt door mensen die weten wat ze vinden. Het klinkt logisch, maar denk er maar eens over na. Het toeval van de bezochte biotopen, de eraan bestede tijd, de mogelijkheid tot frequentie, het parcours dat men loopt, het aantal mensen en hun interessesfeer.....

Tijdens de middagpauze konden we genieten van het tapijt van Bosanemonen in de tuin waar hier en daar de Anemonenbekerzwam (*Sclerotinia tuberosa*) in de nabijheid te vinden was.

In de namiddag werd door prof. Van der Veken het verloop belicht van de paddestoelenkijkdagen. Deze hebben tot doel interesse te wekken bij het grotere publiek, zowel voor paddestoelen als voor de mycologie. Er ontstond enige commotie over het verloop en de toekomst van deze kijkdagen. Hierover is duidelijk het laatste woord nog niet gezegd.

De professor vervolgde met een oproep om mee te werken aan het project 'fungi in de tuin', gezien de opvolging in 2001 vrij mager was tegenover het jaar ervoor. Het project heeft tot voordeel dat eenzelfde locatie intensief wordt gevolgd over meerdere jaren.

Bij de korte mededelingen kwam Luc Lenaerts ons weer verlekken met enkele prachtige Wasplaten, gevonden op een frequent bezocht terrein in Moelingen, een weide van ongeveer een kilometer lang en 50 tot 100 meter breed en blijkbaar zeer rijk aan soorten. Dit was slechts een voorsmaakje van wat hij komt vertellen op 9 april in Antwerpen bij de KAMK. Verder toonde hij ons nog in snelle opvolging de Satijnzwammen, Knotszwammen,

Aardtongen en Barsthoeden die daar groeien.

Herman Mervielde kwam ons berichten over een aantal zeldzame en zeer zeldzame vondsten van Aphyllophorales in 2001, waaronder enkele nieuwe soorten voor Vlaanderen, zoals *Tyromyces alborubescens*, een witte Kaaszam die rood wordt bij aanraken.

J. Schoutteten kwam een aanpassing uiteenzetten van de sleutel van het genus *Hyphoderma* aan de hand van microscopische kenmerken.

Tijdens de korte mededelingen liet Hans Vermeulen belangwekkende vondsten zien van 2001 uit gebieden die niet zo frequent door mycologen bezocht worden, waaronder

- de abdij in Bornem met o.a. *Boletus aereus* en *Phellodon confluens*
- de Zevenborren te St.Genesius-Rode met o.a.

Clavulinopsis laeticolor, *Cortinarius calochrous*, *Entoloma juncinum*

- Beaulieu-en-Argonne met o.a. verschillende Cortinariussoorten
- Domberg Turnhout met o.a. *Geoglossum glutinosum*
- St.Kruis-Brugge met de Pruikzwam
- Tikkebroeken in Oud-Turnhout met o.a. de Grote moeraszwavelkop

En dit is nog maar een kleine greep uit het grote aanbod. Het was trouwens te donker om alle belangwekkende soorten te noteren.

Na deze toch weer rijkgevulde dag werd door Paul Van der Veken het slotwoord uitgesproken en een woord van dank aan Zwam, de KULeuven en de verschillende sprekers. Er werd nog een keer de nadruk gelegd op de toekomstige samenwerking tussen VMV en het nieuwe Natuurpunt.

Nieuwtjes uit de bibliotheek

Pascale Holemans

Er komen steeds meer publicaties op de markt over mycologie. Eén daarvan is Field Mycology, geboren in het jaar 2000 in Engeland. Dit bleek wel degelijk interessant genoeg om de baby uit de wieg te halen en te bekijken. Zo'n aangenaam tijdschrift dat wij besloten ons erop te abonneren. Het heeft een handig formaat, bevat kleurenfoto's en de artikels zijn goed en verscheiden. Wij hebben de reeds verschenen nummers ook aangeschaft. Het verschijnt 4 maal per jaar en het 10de nummer is reeds is ons bezit. Kom ze gerust eens bekijken.

De contacten die we hebben met de andere mycologische verenigingen van het land zijn ook positief. Wij wisselen onze publicaties uit met vele onder hen. Laatst bijgekomen is "Les Mycologues du Luxembourg belge", die vanaf nu hun tijdschrift "Mycolux" opsturen. Uit eigen land wisselen wij ook uit met, "Bulletin du Centre d'Ecologie Appliquée du Hainaut" (CEAH-Mons), "Heksenkring" (Zwam), "Miscellanea Mycologica" (Cercle Mycologique de Mons), "Bulletin du Cercle Mycologie de Bruxelles". Om onze noorderburen uiteraard niet te vergeten hebben wij ook "Coolia", "Persoonia" en "PSL-Nieuws" (Paddenstoelen Studiegroep Limburg). Om volledig te zijn moet ik ook het buitenland vermelden: uit Spanje "Boletín de Madrid", uit Italië "Fungi non delineati" & "Bolletino Bresadola", uit Frankrijk "Bulletin trimestriel de la Société Mycologique de France" & "Documents Mycologiques" en uit Denemarken

"Svampe".

Uit Nederland hebben wij een nieuwe CD-Rom gekregen. De Interactieve Paddenstoelengids van Gerrit J. Keizer (CD 05). De computereigenaars zijn welkom. Diegenen die geen computer bezitten en toch geïnteresseerd zijn, kunnen altijd een kijkje komen nemen in de Bioruimte-RUCA tijdens onze bijeenkomsten op dinsdagavond. Ook vanuit Natuurpunt is een nieuw boek aangekomen: Fungi op en bij lichenen en mossen (Toe 016). Van het Instituut voor Natuurbehoud hebben we het Natuurrapport 2001 - Toestand van de natuur in Vlaanderen (Nim 025).

De laatste aanwinst is een videocassette van 10 minuten "Basics of Light Microscopy", gemaakt door Olympus Akademie (Cas 009), ons geschonken door Ivo Antonissen, waarvoor onze dank.

Deel 5 van de veel gevraagde Flora Agaricina Neerlandica is in aantocht.

Wij hebben nog 2 jaargangen van Transactions of the British Mycological Society, die we misten, kunnen bemachtigen, nl. volume 86 & 87. Verder is het boek van Uwe Braun, The powdery mildews of Europe, besteld.

Zoals U hebt kunnen lezen in de rubriek "Uit de raad van bestuur" hebben we van Julien Moens een heleboel boeken gekregen. 68 boeken, waarvan wij er 47 nog niet hadden. Van harte dank Julien, dit is zeker een grote aanwinst voor de Kring. Hier volgt de lijst per rubriek.

Algemene Mycologie

- Alg 037 ALEXOPOULOS CONSTANTINE J. (1966) – Einführung in die Mykologie
Alg 038 BEELI M. & M. L. DE KEYSER (1922) – Les Champignons de Belgique
Alg 039 CLEMENTS FREDERIC L. & CORNELIUS L. SHEAR (1964) – The Genera of Fungi
Alg 040 DE BARY A. (1866) – Morphologie und Physiologie der Pilze, Flechten und Myxomyceten
Alg 041 INGOLD C. T. (1953) – Dispersal in Fungi
Alg 042 Internationales Symposium (1967) – Das Art- und Rassenproblem bei Pilzen
Alg 043 LAZZARI GIACOMO (1973) – Storia della Micologia Italiana (Ital.)
Alg 044 LINDAU GUSTAV (1938) – Hilfsbuch für Sammeln und Präparieren der niederen Kryptogamen
Alg 045 QUÉLET L. (1886) – Enchiridion Fungorum (Lat.)
Alg 046 ULBRICH E. (1926) – Bildungsabweichungen bei Hutpilzen
Alg 047 VUILLEMIN PAUL (1912) – Les Champignons, Essai de Classification
Alg 048 MASSEE GEORGE (1910) – A Text-book of Fungi

Ascomyceten

- Asc 025 BLUMER S. (1933) – Die Erysiphaceen Mitteleuropas
Asc 026 KLEBAHN H. (1918) – Haupt- und Nebenfruchtformen der Askomyzeten; (heruitgave 1968)
Asc 027 NANNFELDT J. A. (1932) – Studien über die Morphologie und Systematik der nicht-lichenisierten inoperculaten Discomyceten
Asc 028 RAITVIIR A. (1970) – Synopsis of the Hyaloscyphaceae

Basidiomyceten

- Baf 015 SCHULZ GEORG E. F. (1908) – Pilze

Monografiën aphyllophorales

- Map 015 LOHWAG KURT (1955) – Erkenne und bekämpfe den Hausschamm und seine Begleiter
Map 016 MAAS GEESTERANUS R. A. (1976) – De Clavarioide Fungi; De Fungi van Nederland
Map 017 PARMASO E. (1968) – Conspectus Systematis Corticiacearum (Lat.)

Myxomyceten

- Myx 011 BREFELD OSCAR (1884) – Botanische Untersuchungen über Myxomyceten und Entomophthoreen.

Niet Mycologische Werken

- Nim 027 BÖTTCHER HELMUTH M. (1959) – Wunderdrogen
Nim 028a BUHR HERBERT (1965) – Bestimmungstabellen der Gallen an Pflanzen Mittel- und Nordeuropas; Bnd 1
Nim 028b idem Band II

Toegepaste Mycologie

- Toe 017 BUTLER EDWIN J. & S.G. JONES (1949) – Plant Pathology
Toe 018 ERIKSSON JAKOB (1913) – Die Pilzkrankheiten der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen
Toe 019 FREIHERR VON TUBEUF KARL (1895) – Pflanzenkrankheiten durch kryptogame Parasiten verursacht
Toe 020 GEDOELST L. (1902) – Les Champignons parasites
Toe 021 KEILBACH ROLF (1966) – Die tierischen Schädlinge Mitteleuropas
Toe 022 KIRCHNER HANS-ALFRED (1967) – Grundriss der phytopathologie und des Pflanzenschutzes
Toe 023 KREISEL HANS (1961) – Die phytopathogenen Grosspilze Deutschlands
Toe 024 LEBERT HERMANN (1856) – Pilzkrankheit der Fliegen
Toe 025 LOBANOW N. W. (1960) – Mykotrophie der Holzpflanzen
Toe 026 MUNDKUR B. B. (1949) – Fungi and Plant Disease
Toe 027 NAUMANN ARNO (1907) – Die Pilzkrankheiten und ihre Bekämpfung
Toe 028 RYPJČEK VLADIMIR (1966) – Biologie holzzerstörender Pilze
Toe 029 SCHABINSKI GEORG – Grundriss der medizinischen Mykologie
Toe 030 TIFFNEY BRUCE H. (1974) – The Fossil Record of the Fungi
Toe 031 VAN HOLDER J. (1965) – Nota's bij de Cursus over Plantenziekten
Toe 032 ZOPF W. (1885) – Die Spaltpilze

Uredinales, Deuteromycetales, Zygomycetes

- Udz 012 WATERHOUSE GRACE M. (1956) – The Genus Phytophthora
Udz 013 WATERHOUSE GRACE M. (1963) – Key to the Species of Phytophthora De Bary

Vulgarisatiewerken

- Vul 038 COOKE M. C. (1891) – British edible Fungi
Vul 039 PILÁT ALBERT (1969) – Houby Československa (Tsjechisch)
Vul 040 Pilát Albert (1959) – Naše Houby (Tsjechisch)
Vul 041a SMITH GILBERT M. (1938) – Algae and Fungi; Cryptogamic Botany, Vol. I
Vul 041b SMITH GILBERT M. (1938) – Bryophytes and Pteridophytes Botany, Vol. II

De 21 boeken die wij reeds bezitten zullen op tijd en stond aan de geïnteresseerde leden voorgesteld worden.

En nu nog even een primeur. De bibliotheek houdt dit jaar weer een opendeuravond op 10 september 2002. Zet het in jullie agenda.

Met al de nieuwe aanwinsten van de laatste jaren, wordt het tijd dat er een nieuw catalogus op onze

mycologische markt komt. Deze is dan ook in voorbereiding en hopelijk klaar tegen de 10de september. Ziezo, dit is het einde van een ietwat lange uiteenzetting van wat er de laatste tijd allemaal achter die boekenkasten schuilt.

Tot de volgende keer.

Populaire paddestoelenkunde in Spanje

Bespreking van een geïllustreerd maandblad gewijd aan wilde paddestoelen en planten.

Tjakko Stijve,
St-Légier, Zwitserland

SETAS y PLANTAS útiles en su entorno natural.
Verkrijgbaar bij Setas y Plantas, C / Alfonso Gómez,
42. ES 28037 Madrid, Spanje.

De belangstelling voor wilde paddestoelen en de popularisatie van de mycologie zijn de laatste 10 jaar in een stroomversnelling geraakt. Niet alleen zijn er veel meer veldgidsen en fraaie plaatwerken dan ooit tevoren, maar in verschillende Europese landen verschijnen zelfs rijk geïllustreerde tijdschriften (magazines), die geheel gewijd zijn aan de zwammenwereld. Om er maar eens enkele te noemen: in Italië verschijnt al sinds 8 jaar "*I Funghi dove...quando*", dat niet alleen adembenemend mooie foto's brengt van Roberto Galli, maar ook goede populaire artikelen van andere bekende Italiaanse mycologen. Het tijdschrift, dat onlangs werd herdoopt tot *La Revista dei Funghi*, verschijnt tweemaandelijks, net als *Spécial Champignons Magazine*, dat men in Frankrijk bij vrijwel elke kiosk kan kopen en dat ook in België en Zwitserland verkrijgbaar is. Dit blad bevat regelmatig bijdragen van gerenomeerde mycologen, zoals Régis Courtecuisse en Jacques Guinberteau. In een van de laatste nummers stond zelfs een interview met de bekende Canadese mycoloog Scott Redhead. Duitsland heeft alweer jaren *Der Tintling*, bekwaam geredigeerd en uitgegeven door Karin Montag, die er in slaagt om het blad 5 maal per jaar stipt op tijd te laten verschijnen. Het heeft vaak uitstekende foto's en artikelen van o.a. Freddy Kasperek. Zo gaf het juninummer van vorig jaar een prachtig overzicht der Parasolzwammen. Waarschijnlijk beconcurreren deze populaire bladen zelfs de officiële mycologische periodieken. Inderdaad is het de Nederlandse liefhebber niet ontgaan dat hij, ter uitbreiding van zijn algemene kennis over de

paddestoelen, zich beter op *Der Tintling* dan op *Coolia* kan abonneren!

Dat in Spanje het grotendeels aan paddestoelen gewijde maandblad *Setas y Plantas* wordt uitgegeven (en nog wel op A4 formaat!) is verbazend. Immers, in Catalonië en Baskenland genieten paddestoelen nog een zekere populariteit, maar de rest van het Iberisch schiereiland zou uiterst afwijzend staan tegenover de zwammenwereld. Er is een anekdote die de Spaanse mycofobie fraai illustreert. Tijdens een internationale mycologische excursie, die in 1931 in de Sierra del Montseny werd gehouden, verzamelden de deelnemers een grote hoeveelheid Parelamanieten (*Amanita rubescens*), die zij meenamen naar hun hotel, waar de keuken opdracht kreeg om die smakelijke soort bij het avondmaal te serveren. De kok echter weigerde dit beslist, want volgens hem waren die zwammen giftig en hij wilde niet voor de gevolgen opdraaien. Alleen op gezag van de Franse professor Maire (die aan de excursie deelnam) liet de man zich er van overtuigen dat het een goed eetbare soort betrof, waar de keuken alle eer mee kon inleggen.

Maar beperken wij ons nu tot het februarinummer (2001) van het genoemde blad. Al bij het doorbladeren blijkt dat de redactie de *setas* belangrijker acht dan de *plantas*, want meer dan driekwart van de 84 blz. is aan de paddestoelen gewijd. Ondanks een indrukwekkende lijst van mycologen onder de vaste medewerkers, is het niveau van het gebodene beslist lager dan dat van vergelijkbare Italiaanse en Franse bladen. Het valt al direct op dat de lezers weliswaar grote (en vaak goede) foto's voorgeschoteld krijgen, maar dat ze het met een minimum aan tekst moeten doen. Zo bevat een artikeltje van 6 blz. over "Los Coprinos" nauwelijks 1 pagina tekst, die bijna helemaal gaat

over de eetbare Inktzwammen *Coprinus comatus* en *C. atramentarius*. Vanwege de giftigheid van de laatstgenoemde soort in combinatie met alcohol, zou het Spaanse Bureau voor Verkeersveiligheid de Kale inktzwam tot "plata del día obligatorio en los restaurantes de la carretera" hebben verordend (grapje!). Meer instructief is een bijdrage van José Manuel Ruiz over Koraalzwammen, in de 5e aflevering van een serie artikelen over de Aphyllophorales. Er wordt vermeld dat de familie der Clavariaceae in 1964 door Donk in maar liefst 27 geslachten werd opgesplitst. De lezer van *Setas y Plantas* moet het echter met slechts 7 soorten doen, waarvan *Ramaria botrytis* als de best eetbare wordt aanbevolen. Iedere Koraalzwam wordt een korte bespreking en een goede foto gewijd. Als zeldzame soort wordt de onder coniferen groeiende *Ramaria ochraceochlora* voorgesteld, die zijn naam dankt aan de groenige spitsen en aan de bij wrijving blauwgroen aanlopende voet. Voorts bevat het blad enige oppervlakkige artikelen over de kweek van Oesterzwammen en van Shiitake. De belangstellende leek kan elders meer en betere informatie over dit onderwerp vinden. Er is ook een stuk over de artisanale kweek van de "Seta de chopo" (*Agrocybe aegerita*) oftewel de Populierleemhoed. Een serie instructieve foto's toont de ontwikkeling van primordia tot volwassen vruchtlichamen, begeleid van een helaas nogal schoolse tekst over de biologie en de kweek van deze soort. Er is een reportage van vier blz. over de beukenbossen van Montseny, een bergketen tussen Osona, Vallés Oriental en la Selva, gelegen in de provincies Barcelona en Girona. Deze streek werd in 1978 door de UNESCO tot een biologisch reservaat verklaard. In de tamelijk lyrische beschrijving van het natuurschoon worden slechts een vijftal zeer banale paddestoelensoorten genoemd. Interessanter is een stuk over *Elasmomyces mattioliianus*, een gastroide plaatszwam, die als overgang tussen de Russulaceae en de Schijntruffels (*Martiella*, *Gymnomyces*) kan worden beschouwd. Er zijn twee prachtige foto's van deze in de duinen van Huelva gevonden paddestoel, maar de begeleidende tekst geeft eenvoudig een beknopte macro- en microscopische beschrijving. Het is teleurstellend dat de auteur, de mycoloog Francisco José Rodríguez Campo, niet de gelegenheid heeft benut om iets meer te vertellen over die andere boeiende

overgangsvormen tussen buik- en plaatszwammen, die men vooral in zuidelijk Spanje vinden kan.

Dit nummer van *Plantas y Setas* bevat een beschrijving van het eerste Spaanse museum, dat geheel aan paddestoelen is gewijd. Tot verrassing van zowel de redactie als de recensent staat dit "museo micológico" niet in mycofiel Catalonië, maar in het stadje Iznalloz, gelegen in het mycofobe Andalusië. Men is daar overigens klein begonnen: er zijn slechts 68 paddestoelensoorten uit keramisch materiaal te zien, die men in een natuurlijk decor heeft geplaatst. Er is een zaaltje voor audiovisuele presentaties, alsmede een klein restaurant, waar men paddestoelenschotels kan proeven. De mycogastronomie lijkt voor de gemiddelde lezer wel de voornaamste attractie te zijn. Er is dan ook een "Setas y Plantas" club, die de leden niet alleen informeert over terreinen, waar men eetbare zwammen kan vinden, maar ook adressen geeft van in paddestoelenschotels gespecialiseerde restaurants. Voor 26000 pesetas kan men zich inschrijven voor een excursie naar de Sierra de Aracena (in de prov. Huelva), waar men drie dagen lang gezamenlijk "gurumelos" gaat zoeken. Het betreft hier de eikenbossen groeiende *Amanita ponderosa* die hard op weg is om, althans in zuidwest Spanje, de Keizeramaniet naar de gastronomische kroon te steken. Deze zeer compacte, half onder de grond groeiende blanke Amaniet, die ook in Marokko voorkomt, werd voor het eerst beschreven in 1942 door Malençon en Heim. In Europese gidsen niet of nauwelijks genoemd, is deze merkwaardige voorjaarspaddestoel de laatste jaren in Spanje tot een belangrijk handelsartikel geworden. Wie er meer van wil weten, raadplege het Internet, maar de informatie over deze nieuwe gourmet paddestoel wordt vrijwel uitsluitend in het Spaans gegeven. Samenvattend kan men zeggen dat het blad - in vergelijking met Duitse of Franse populaire tijdschriften - de amateur-mycologen eigenlijk weinig heeft te bieden. Voor wie weten wil wat er zich op het Iberisch schiereiland op het gebied van paddestoelen afspeelt, biedt *Setas y Plantas*, naast de vele Spaanse mycologische Internet sites, wel aanvullende informatie. Tenslotte maakte het blad mij attent op een nieuwe gastronomische paddestoel!

Nieuwtjes uit de recente tijdschriften

Karel Van de Put

Bolletino del Gruppo G. Bresadola 44(1), 2001

A. Vizzini bespreekt een vondst van de zeldzame *Coprinopsis strossmayeri* uit de streek van Turijn, met kleurenfoto's en een tabel met de nieuwe coprinoïde genera ss Redhead et al. (*Coprinus*, *Coprinellus*, *Coprinopsis* en *Parasola*). Dit artikel wordt gevolgd door een brief van Redhead waarin hij ingaat op de ontwikkeling van DNA onderzoek die een splitsing o.a. van het grote genus *Coprinus* moet verantwoorden. Een vulgariserend stukje over *Helvella*'s wordt begeleid door mooie kleurenfoto's van *H. acetabulum*, *H. leucomelaena*, *H. confusa* en *H. solitaria*. In "Tricholoma News" geeft A. Riva enkele bedenkingen over dit genus, met kleurenfoto van *T. stiparophyllum*, *T. batschii*, *T. striatum*, *T. atosquamosum* en *T. squarulosum*. In de studie van het genus *Genea* in Zuid Spanje, door B. Moreno et al., vinden wij mooie kleurenfoto's, microfoto's en sporencans van *G. compacta*, *G. sphaerica*, *G. subbaetica* en *G. thaxterii*. Tenslotte bespreken V. Migliozi en G. Zecchin *Melanophyllum haemospermum* en zijn f. *gracilis* en *M. eyrei*, alle met kleurenfoto en microtekening.

Bolletino del Gruppo G. Bresadola 44(2), 2001

V. Migliozi en A. Díaz bespreken *Macrolepiota*'s uit de mediterrane regio met kleurenfoto en microtekening van *M. fuliginosquarrosa* en f. *psammophila*, *M. excoriata*, *M. konradii* en *M. phaeodisca*. *Notholepiota sardoa* sp. nov. is een nieuwe gasteromyceet (Secotiaceae) verwant aan *Lepiota* en wordt met kleurenfoto en microtekening beschreven door F. Padovan en M. Contu. In een derde bijdrage tot het genus *Melanoleuca* bespreken R. Fontenla et al. *M. friesii*, met kleurenfoto, microtekening en vergelijkende tabellen. Een vierde bijdrage van L. La Chiusa over interessante *Lepiota*'s brengt een bespreking met kleurenfoto en microtekening van *L. fourquignonii*, *L. griseovirens*, *L. lilacea*, *L. pratensis*, *L. pseudohelveola* en *L. xanthophylla*. Verder is er nog een bespreking van de macromyceten gevonden in een Siciliaans beukenbos door Mariangela Napoli.

Bolletino dell' Associazione Micologica ed Ecologica Romana 51, 2000

Deze aflevering bevat slechts één artikel: een studie gewijd aan het genus *Leucopaxillus* in Italië door G. Consiglio en M. Contu. Alle daar voorkomende soorten worden beschreven, met kleurenfoto's van *L. lepistoides*, *L. candidus*, *L. giganteus*, *L. mirabilis*, *L. amarus*, *L. alboalutaceus*, *L. cutefractus*, *L. rhodoleucus*, *L. tricolor*, *L. subzonalis*, *L. cerealis*, *L.*

barbarus, *L. paradoxus*, *L. lentus* en *L. malençonii*. Er worden 2 sleutels gegeven, één van de in Italië voorkomende soorten en één van alle uit Europa beschreven soorten.

Zeitschrift für Mykologie 67(2), 2001

B. Oertel en H. Fuchs brengen een overzicht van Clavariaceae en andere interessante asco- en basidiomyceten van schrale en halfdroge graslanden, met kleurenfoto's van *Ramariopsis crocea*, *R. tenuiramosa*, *R. minutula*, *R. subtilis*, *Clavulinopsis corniculata*, *Camarophyllopsis micacea*, *Hygrocybe insipida*, *H. obrussea*, *H. ovina* en *Geoglossum umbratile*. Een zestal interessante *Russula*'s worden zowel macroscopisch als microscopisch besproken door F. Krauch : *R. carminipes**, *R. cavipes*, *R. globispora**, *R. pectinata**, *R. persicina** en *R. rutila** (* = kleurenfoto en/of microtekening). L. Beenken maakte een uitgebreide studie met microtekeningen over *Helicobasidium lagerheimii*, een trilzwam met dwars gesepteerde basidiën.

Schweizerische Zeitschrift für Pilzkunde LXXIX(6), 2001

Als paddestoelen van de maand vinden wij hier, met microtekening en kleurenfoto, *Cordiceps gracilis* en *Peziza vaccinii*. Verder bespreekt R. Flammer de giftigheid van *Tricholoma equestre*, bekijkt H. Cléménçon een microscopische doorsnede van de poriën van *Boletus luridus* en bespreken Beatrice Senn-Irlet et al. de stand van zaken betreffende de kartering en de toegankelijkheid ervan via internet.

Schweizerische Zeitschrift für Pilzkunde LXXX(I), 2002

Hier vinden wij als paddestoelen van de maand, met mooie kleurenfoto en microtekening, *Diplocarpa bloxami* en *Arpinia rahmii*. H. Cléménçon bekijkt de melk van *Lactarius lignyotus* onder de microscoop en X. Schmid maakt, als kwaliteitscontroleur van gecommmercialiseerde paddestoelen, bedenkingen bij een excursie in China, langs markten en paddestoelensorteercentra en vertelt er enkele anecdoten bij. Verder is er nog een "In Memoriam" gewijd aan de onlangs overleden G. Krieglsteiner. Op de achterflap vinden wij nog een kleurenfoto van *Peziza nivalis*.

Documents Mycologiques T XXXI, F.123, 2002

In deze aflevering stelt M. Bon een determinatie sleutel voor tot het genus *Hebeloma*, met kleurenfoto's van *H. mesophaeum* var. *cremeovelatum*, *H. psammophilum*, *H. spoliatum*, *H. duracinoides*, *H.*

pusillum en *H. theobrominum*. Na een grondige studie maakt D. Argaud de nieuwe combinatie *Camarophylloopsis atrovelutina* comb. nov. voor de vroegere *Gerronema atrovelutinum*, met kleurenfoto en microtekening. Verder brengen G. Venturella en M. Contu nog een vindlijst van de soorten uit de Siciliaanse duinstreek.

Persoonia 17(4), 2002

Bolbitius elegans sp. nov. is een nieuwe soort, gelijkend op *Galeropsis* en wordt voorgesteld door E. Horak et al. met macro- en microfoto en tekening. F. Esteve-Raventos et al. beschrijven *Hydropus paradoxus* var. *xerophyticus* var. nov. met microtekening en een sleutel tot alle Europese *Hydropus* soorten. *Terfezia boudieri* wordt voor het eerst gesignaleerd uit Europa door G. Moreno et al. met micro- en scanfoto terwijl *Diderma cristatosporum* sp. nov. een nieuwe nivicole myxomyceet uit Spanje wordt voorgesteld door A. Sanchez et al. met microfoto's en sporenscaan. J. De Sloover beschrijft *Coprotus arduennensis* sp. nov. met microfoto en kleurentekening. *Cortinarius erythrofuscus* sp. nov. is een nieuwe *Telamonia* uit Spanje en wordt beschreven door R. Mahiques en A. Ortega (met sporenscaan). *Gymnopus castaneus* sp. nov. is een nieuwe mediterrane soort uit Spanje, beschreven door M. Villareal et al., met microtekening en *Dermoloma magicum* sp. nov. is een rood verkleurende dubbelganger van *Porpoloma metapodium* die met microtekening wordt voorgesteld door E. Arnolds.

Bulletin de la Société Mycologique de France T 117(3), 2001

J. Boidin en G. Gilles gaan verder met hun studie over de Aphyllophorales van Réunion met de studie van de Podoscyphaceae en de Aleurodiscoideae. *Leucoagaricus marginatus* comb. nov. is een Californische, op *L. cupresseus* lijkende soort die uit Frankrijk wordt gemeld door P. Boisselet, met kleurenfoto, microtekening en een vergelijkende tabel van de kenmerken van beide soorten. Verder brengt J. Mornand nog een catalogoog van de gevonden soorten van *Pluteus* en *Volvariella* uit de Maine-et-Loire streek en is er nog een artikel over de Marokkaanse truffelflora met sleutel en kleurenfoto's.

Der Tintling 25-29, 2001

Zoals de ondertitel van dit tijdschrift het zelf zegt gaat het hier inderdaad om een echte paddestoelenkrant. Met vele kleine artikeltjes en anekdoten, veelal opgefleurd met kleurenfoto's. Deze laatste zijn niet altijd van de beste kwaliteit en de bijgaande wetenschappelijk namen zijn nogal eens foutief zodat er regelmatig in volgende afleveringen errata dienen te verschijnen. Als uitzondering op die regel zijn de

artikeltjes van F. Kasperek steeds goed opgebouwd en geïllustreerd met zeer mooie foto's. Voor- en achterflap wordt steeds ingenomen door een technische fiche. Een tijdschrift dat de moeite loont om eens te doorbladeren maar dat gezien zijn aard niet meer gerefereerd zal worden.

Svampe 45, 2002

J. Vesterholt en M. Holm bespreken de boleten met rode poriën, met een sleuteltje en met mooie kleurenfoto's van *B. luridiformis* (*erythropus*), *B. queletii*, *B. luridus*, *B. satanas*, *B. legaliae*, *B. purpureus* en *B. rhodoxanthus*. S. Skov maakte een studie over de groei van *Fomes fomentarius* in Deense beukenbossen en besluit dat die zwam geen bedreiging vormt voor bomen van minder dan 135 jaar (met kleuren- en microfoto's en enkele grafieken). Als soort van het seizoen wordt *Piceomphale* (*Rutstroemia*) *bulgarioides* voorgesteld met kleurenfoto's. Verder is er nog een studie van J. Vesterholt en M. Christensen over de fungiflora in de eikenbossen van Jutland met een vindlijst en kleurenfoto's van *Lactarius quietus*, *Exidia truncata*, *Phellinus ferreus*, *Hyphoderma roseocremeum* en *Inonotus rheades*. Bij de vermelding van de opvallendste vondsten vinden wij nog kleurenfoto's van *Auricularia mesenterica*, *Hygrocybe calyptraeformis*, *Leucopaxillus compactus*, *Tricholoma inamoenum*, en *T. umbonatum*.

Cryptogamie Mycologie 23(1), 2002

In deze aflevering valt er weinig te rapen voor de doorsnee-amateur. A. Lagana et al. bestudeerden de mycoflora van een drietal kastanjebossen in midden Italië met een soortenlijst en A. Ortega et al. analyseren de mycologische diversiteit in het verspreidingsgebied van *Abies pinsapo* in Spanje, eveneens met een uitgebreide vindlijst.

PSL-Nieuws 9(1) 2002

J. Bollen beschrijft een vondst van *Cortinarius triumphans*, met kleurenfoto en R. Bronckers stelt *Trichophaeopsis tetraspora* en *Trichophaea abundans* voor met microtekeningen. *Leucoagaricus pilatianus* is nieuw voor Nederland en wordt met kleurenfoto en microtekening voorgesteld door J. Bollen en P. Kelderman. Deze laatste brengt ook nog een verslag van de interessantste vondsten van vorig jaar en H. Henczyk brengt een mooie beschrijving met kleurenfoto van *Mutinus ravenelii*, de Roze stinkzwam. Deze aflevering wordt besloten met een verslag van de jaarlijkse buitenlandse excursie.

Field Mycology I, 2000

Dit is een nieuw tijdschrift, uitgegeven door de British Mycological Society en brengt 4 afleveringen per jaar. Elke aflevering begint met een 'Fungal portrait', en zo vinden wij in deze jaargang een beschrijving met kleurenfoto van *Cortinarius pholideus*, *Amanita inopinata*, *Russula viscida* en *Disciotis venosa*. Van A. Henrici is er een inleiding tot de korstzwammen met een sleutel tot de in Engeland meest voorkomende soorten en met kleurenfoto van *Byssomerulius corium* en *Ceraceomyces borealis*. G. Kibby brengt een gebruiksvriendelijke sleutel tot het genus *Leccinum* in Groot-Brittannië (35 soorten) waarbij de verschillende kenmerken van hoedkleur, kleur van de steelschubben, kleur van de steelbasis, kleurverandering van het vlees en het hoedceltype worden voorgesteld door letters. Refererend naar een artikel van Johanneson et al. in *Mycological Research* gaat D. Schafer in op het onderscheid tussen

Sarcodon squamosus, onder *Pinus* en *S. imbricatus* onder *Abies*. Jan Vesterholt bespreekt het *Hebeloma crustuliniforme* complex met sleutel, beschrijving der (8) soorten en kleurenfoto van *H. crustuliniforme*, *H. leucosarx*, *H. helodes*, *H. aestivale*, *H. fragilipes* en *H. sinapizans*. H. Ellis brengt een verhaal met mooie kleurenfoto's van *Taphrinia amentorum* en A. Legg bespreekt de verspreiding van *Panellus stypticus* in Groot-Brittannië en Ierland, met verspreidingskaart. Van G. Dickson is er een sleutel en beschrijving van niet resupinate hydnoïde fungi met kleurenfoto van *Hydnellum scrobiculatum* en *H. caeruleum*. Zowel A. Overall als R. Fortey gaan in op de mycologische rijkdom van de gazons van de Engelse kerkhoven, met kleurenfoto van *Leccinum duriusculum*, *Hygrocybe calyptraeformis*, *Clavulinopsis umbrinella* en *Clavaria acuta*. Verder brengt B. Spooner nog een eerste deel van een sleutel tot de grotere bekerzwammen van Groot-Brittannië.

Educatieve avonden

De bijeenkomsten gaan door in het verenigingslokaal, de Bioruimte van het RUCA, Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen, aanvang telkens om 20 uur, tenzij anders vermeld. Vóór iedere vergadering is er vanaf 19.30 uur gelegenheid om boeken uit de bibliotheek te ontlenuen.

dinsdag 2 juli	Cursus microscopie gevorderden 19.30 u
dinsdag 9 juli	Slijmerige avonturen Myriam de Haan
dinsdag 16 juli	Cursus microscopie beginners 19.30 u
dinsdag 23 juli	Raad van Bestuur
dinsdag 30 juli	Evaluatievergadering "Checklist" project Ruben Walley
dinsdag 6 augustus	Cursus microscopie gevorderden 19.30 u
dinsdag 13 augustus	Geen activiteit RUCA gesloten
dinsdag 20 augustus	Cursus microscopie beginners 19.30 u
dinsdag 27 augustus	Adviesraad thema's: Mycologie in de KAMK en tentoonstelling
dinsdag 3 september	Cursus microscopie gevorderden 19.30 u
dinsdag 10 september	Bibliotheekavond: Pascale Holemans
dinsdag 17 september	Cursus microscopie beginners 19.30 u
dinsdag 24 september	Geen activiteit wegens werkweek

Zomer- en najaarsexcursies 2002

Bijeenkomst voor de excursies telkens om **9.45 uur** tenzij het anders is vermeld. Enkel deelnemen aan de namiddagexcursie is mogelijk na afspraak met de contactpersoon of met de fungifoon (zie onder). Deelname aan een activiteit geschiedt op eigen verantwoordelijkheid. De aangeduide reisweg geldt bij vertrek vanuit Antwerpen. Sinds enige tijd beschikt de KAMK over een GSM toestel (de fungifoon) dat je toelaat de excursiegroep te bereiken, eventueel nadat je deze uit het oog verloor, of wanneer je wilt aansluiten bij een excursie die reeds vertrokken is.

Noteer het nummer **0494 03 17 44**.

- Zaterdag 27 juli **"Het Goor" te Westmeerbeek** en **"De Goren" te Heist op den Berg**. Bijeenkomst aan de kerk te Westmeerbeek. Bereikbaar via E313, uitrit 22. Dan de N152 richting Zoerle-Parwijs, verder richting Herselt tot de N15 richting Westmeerbeek. Contactpersoon: O. Heylen, tel: 015/24.71.74
- Zaterdag 3 augustus **Nationale Plantentuin "Domein van Bouchout" te Meise**, bijeenkomst om **9.30 uur**, aan de ingang van het domein (Meise dorp). Bereikbaar met bus Brussel-Londerzeel (L), vanaf station Brussel Noord of via A12 uitrit 3; lunch of eigen boterhammen in de Oranjerie van het domein; dit is een VMV dagexcursie, waarop alle mycologen uitgenodigd worden. Contactpersonen: A. De Kesel, tel: 03/844.67.27 en/of A. Bogaerts, 02/260.09.20.
- Zaterdag 10 augustus **"De Langdonken" te Herselt**. Bijeenkomst aan de kerk van Herselt. Bereikbaar via E313 tot uitrit 22 dan N152 via Olen en Zoerle Parwijs. Contactpersoon: J. Volders, tel: 014/54.91.44
- Zondag 18 augustus Voormiddag **kleiputten "Walenhoek" te Niel**. Afspraak in de laan yóór de kerk (Ridder Berthoutlaan) van Niel. Bereikbaar langs de A12, vanuit Antwerpen rechter rijvak nemen, afslag Niel, deze baan altijd volgen, rechtdoor aan de lichten, links meedraaien tot aan de kerk. Plan te bekomen op aanvraag. Namiddag: wandeling in het **"Hof ter Zielbeek" te Ruisbroek**. Contactpersoon: J. De Keyser, tel: 03/844.67.27.
- Zaterdag 24 augustus **"Zoniënbos" te Hoeilaart**. Bijeenkomst aan het station van Groenendaal; bereikbaar als volgt: vanuit Antwerpen E19 nemen richting Brussel. Op de Brusselse ring richting Charleroi rijden. Twee tunnels doorrijden, rechts naast de derde tunnel rijden, voor de spoorwegbrug over de weg links afslaan. Het station van Groenendaal ligt ongeveer 400 m verder rechts van de weg. Bereikbaar met L-trein Brussel-Louvain la Neuve (lijn 161). Contactpersoon: J. Lachapelle, tel: 02/476.09.10
- Zaterdag 31 augustus **"Markiezaat" te Bergen op Zoom (Nederland)**, Dit is een schorregebied met vele krekens, waardoor na overvloedige regenval het terrein vrij zwaar kan zijn. Eten en drinken meenemen, er is geen cafeetje in de buurt! Routebeschrijving vanuit Antwerpen: Autoweg A12 volgen, die in Nederland overgaat in de A4. Bij knooppunt Markiezaat de A58 volgen in de richting Bergen op Zoom. Afslag 30 nemen (Hoogerheide), aan het einde van de afrit linksaf, meteen na het passeren van het viaduct van de A58 bevindt zich rechts een parkeerterrein, alwaar we verzamelen. **Opgepast: dit is een moeilijk begaanbaar terrein!** Contactpersonen: J. Gelderblom tel. 0031 76.5016130 en H. Hendrickx tel. 03 315 8769
- Zaterdag 7 september voormiddag, **"Heirmisse"**, namiddag **"De Fondatie" te Sinaai** - Bijeenkomst om **9.30 uur** in de Liniedreef. Bereikbaar via de expresweg Antwerpen-Knokke, afrit Stekene, dan via Stekene naar Klein-Sinaai, hier verder richting Sinaai, over de brug van het

kanaal (Koebrug) tot Liniedreef, dit is 400 meter verder links na de koebrug. Dit is een VMV dagexcursie, waarop alle mycologen uitgenodigd worden.
 Contactpersoon: B. Declercq, tel: 09/345.03.56

Zaterdag 14 september **"Walenbos" te Houwaart.** Bijeenkomst om **9.30 uur** aan de kerk van Houwaart. Aarschot bereiken, richting A2 rijden. De snelweg niet nemen maar wel de N223 richting Tienen. 4 à 5 km voorbij de oprit van de snelweg, links afslaan naar Houwaart. Dit is een VMV dagexcursie, waarop alle mycologen uitgenodigd worden.
 Contactpersoon: G. Buelens, tel: 016/63.26.42

Zondag 22 september **Nismes.** Bijeenkomst aan de kerk te Nismes. Bereikbaar via de A12 naar Brussel en de E19 naar Charleroi. Via de ring van Charleroi naar de N5 richting Philipville. Even voorbij Mariembourg de N939 naar Nismes.
 Contactpersoon: G. Lejeune, tel: 03/658.54.31.

Zaterdag 21 tot 28 september, **werkweek te Heer sur Meuse.**
 Voor meer info zie het december nummer (2001) van AMK-Mededelingen of neem contact op met G. Lejeune, tel: 03/658.54.31.

Zondag 29 september **"Peerdsbos" te Brasschaat.** Bijeenkomst op de parking van het Peerdsbos (ingang Bredabaan). Bereikbaar via N1 Antwerpen Breda of bus 63 of 64.
 Contactpersoon: A. de Haan, tel: 03/666.91.34.

Zondag 6 oktober **Vlaamse paddestoelkijkdag.** Meer informatie in het volgende nummer van AMK-Mededelingen.

Za. 12 en zo.13 oktober Paddestoelententoonstelling in de lokalen van Kindervreugd in het **Peerdsbos te Brasschaat.** Bereikbaar via N1 of bussen 63 en 64. Openingsuren van 10 tot 17 u.
 Contactpersoon: G. Lejeune, tel: 03/658.54.31.

Zaterdag 19 oktober Voormiddag **"Mechels broek"**, namiddag **"Mispeldonk"**. Samenkomen aan het bezoekerscentrum, Muizenhoek 7 in Muizen - Mechelen. Neem op de autostrade Antwerpen - Brussel(E19) afrit 9 (Mechelen noord) en rij vervolgens verder naar Mechelen. Volg richting Leuven, eens op de weg naar Leuven neem je na 2km de weg links richting Bonheiden-Rijmenam. Vervolg door het dorp en dan over de brug van de Dijle naar links. Bezoekerscentrum Natuurpunt is tweede huis links. (Muizenhoekstraat 7, Muizen-Mechelen) Boterhammen en snacks in café "Brughuis". Let op: in de namiddag maken we een kleine verplaatsing met de auto.
 Contactpersoon: C. Van den Broeck, tel: 015/34.02.72

Zondag 27 oktober **"De Teut" te Zonhoven,** bereikbaar via de E313 richting Hasselt - aan het klaverblad van Lummen E314 (richting Genk - Aken) - afrit 29 nemen - rechts richting Hasselt (N74) tot aan de tweede lichten - daar links afslaan richting centrum Zonhoven - vooraan in deze straat (Zavelstraat) komen we samen en rijden van daaruit naar ons vertrekpunt. Het vertrekpunt van de wandeling is de **Holsteenhoeve**, Holsteenweg 28 - 3520 Zonhoven. Er is een ruime parking en gelegenheid om 's middags onze picknick te gebruiken en tevens een goed aanbod aan snacks en maaltijden.
 Contactpersoon: G. Tilkin tel: 011/72.59.24

Van 31 oktober – 3 november **Mycologisch weekend aan de Westkust;** met verblijf in Nieuwpoort-Bad; in samenwerking met de Oost-Vlaamse Mycologische Werkgroep. Zie KAMK mededelingen 15 maart 2002
 Contactpersonen: P. Van der Veken, tel: 09/222.93.24 en P. Debaenst, tel: 058/31.39.69

- Zondag 10 november **"Eikenhof" & "Bossen de Merode" te Kortenberg.** Bijeenkomt op de parking van de sporthal van Kortenberg. Bereikbaar via ring rond Brussel, komende van A12 of E19 richting Namen rijden. Op de ring uitrit 3 richting Woluwe nemen. Vervolgens aan de tweede verkeerslichten links afslaan richting Leuven (N2). Deze weg volgen tot in Kortenberg. Aan de tweede verkeerslichten op het grondgebied van Kortenberg rechts afslaan. Verder de wegwijzers naar de sporthal volgen. Bereikbaar met L-trein Brussel-Leuven (lijn36) of bus Brussel-Leuven (lijn 358).
Contactpersonen: E. Vandeven tel: 02/267.74.18 en F. Fleurbaey tel: 02/759.87.52
- Zaterdag 16 november **"Zoerselbos" te Zoersel.** Halve dag excursie, daarna gezellig samenzijn. Bijeenkomst aan de kerk van Zoersel. Bereikbaar via E34 tot uitrit 20 dan N14 of bus 41SN.
Contactpersoon: K. Van de Put, tel: 03/366.37.26

Excursies van de Cortinariuswerkgroep

Samenkomst om 9.30 uur tenzij anders vermeld. Gezien het opgestelde excursieprogramma kan gewijzigd worden in functie van het weer en de gesteldheid van de terreinen, is het noodzakelijk vooraf telefonisch contact op te nemen indien U aan een excursie wil deelnemen.

Contactpersonen: A. de Haan, tel: 03/666.91.34; J. Volders, tel: 014/54.91.44; R. Walley, tel: 051/65.89.80

- Zondag 8 september **Houwaart "Walembos",** samenkomst aan de kerk te Houwaart.
- Zondag 15 september **Antwerpen Linker Oever,** samenkomst aan de terminus van tram 2 en 15.
- Zondag 7 oktober **Lummen "Tiewinkel",** samenkomst aan de kerk te Lummen.
- Zondag 20 oktober **Zedelgem "Vloethemveld",** samenkomst aan de kerk te Zedelgem. **Deze excursie vindt plaats op een militair domain. Daarom is het noodzakelijk dat iedereen die aan deze tocht wenst deel te nemen, het nummer van zijn identiteitskaart doorspeelt aan Ruben Walley, voor 15 juli 2002. Anders kom je er niet in!**
- Zaterdag 26 oktober **Tervuren,** samenkomst op het pleintje tegenover de ingang van het museum voor Midden-Afrika
- Zaterdag 9 november **Geel "Dekshoevevijver",** samenkomst op de parking van het Prinsepark te Retie

Excursies russulawerkgroep

Volgende dagen worden voorbehouden: zaterdag 17 augustus, zondag 1 september, zondag 8 september.

Deze uitstappen zijn opbelexcursies, ze gaan enkel door bij gunstige omstandigheden, en er voldoende russula's verwacht kunnen worden.

Mogelijke excursieterreinen **Kortenberg, Meerdaalbos, Zoniënbos, Walenbos.**

Inlichtingen en afspraak Guido Le Jeune, tel. 03/658.54.31.

Koninklijke Antwerpse Mycologische Kring

De Antwerpse Mycologische Kring werd opgericht in 1946. In 1963 werd het een vereniging zonder winstgevend doel. Zij heeft als doel de mycologie te bevorderen. De Koninklijke Antwerpse Mycologische Kring organiseert hiertoe excursies, vergaderingen, voordrachten, determinatieavonden, werkweken, demonstratiedagen, tentoonstellingen. Er wordt driemaandelijks een tijdschrift uitgegeven, AMK Mededelingen. Op onregelmatige tijdstippen verschijnt Sterbeecia, een publicatie genoemd naar de Antwerpse priester, mycoloog, kruidkundige en architect, Franciscus Van Sterbeec (1630-1693).

In 1991 werden AMK Mededelingen en Sterbeecia bekroond met de Emiel Van Rompaeyprijs voor floristiek. Er wordt systematisch een gegevensbestand bijgehouden over de verspreiding van paddestoelen in ons land.

De Koninklijke Antwerpse Mycologische Kring onderhoudt ook contacten met andere mycologische verenigingen in binnen- en buitenland. De K.A.M.K. is erkend door de Vlaamse Mycologen Vereniging.

De K.A.M.K. bezit een bibliotheek, die ondergebracht is in het verenigingslokaal, de Bioruimte van het RUCA, Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen. Alle leden kunnen hieruit boeken ontlennen.

Het lidgeld bedraagt 14 EUR per jaar. Betaling kan geschieden door overschrijving op bankrekening nr. 320-4183209-57 van de Antwerpse Mycologische Kring v.z.w. te Antwerpen. Indien de betaling op de postrekening nr. 000-1415744-29 van de Antwerpse Mycologische Kring v.z.w. te Antwerpen gebeurt dient 21 EUR overgeschreven te worden. Buitenlandse leden betalen 16 EUR indien contant betaald wordt aan André Jacobs, Lode Zielenslaan 35 bus 7 te B-2050 Antwerpen. Bij overschrijving vanuit het buitenland van het lidgeld op postrekening nr. 320-4183209-57, van de Antwerpse Mycologische Kring v.z.w. te Antwerpen moet 21 EUR betaald worden.

KAMK publicaties

Bij de bibliothecaris kunnen oude nummers van AMK Mededelingen verkregen worden.

Paddestoelenkartering

Secretariaat: Vandeven Emile, Opperveldlaan 14, B-1 800 Vilvoorde, tel: 02/267.74.18

Raad van bestuur van de Koninklijke Antwerpse Mycologische Kring v.z.w.

voorzitter: de Haan André, Bezemheidelaan 6, 2920 Kalmthout, tel.: 03/666.91.34

ondervoorzitter: Moorthamer Freddy, Eyckensbeekstraat 16, 9150 Kruibeke, tel.: 03/744.11.85

secretariaat & ledenadministratie: de Haan Myriam, Bezemheidelaan 6, 2920 Kalmthout, tel.: 03/666.91.34

schatbewaarder: Jacobs André, Lode Zielenslaan 35 bus 7, 2050 Antwerpen, tel.: 03/219.02.78

bibliothecaris: Holemans Pascale, Arthur Matthyslaan 89, 2140 Borgerhout, tel.: 03/322.40.05

andere bestuurders:

De Sutter Joke, Bloemenlaan 15, 2950 Kapellen, tel.: 03/664.94.14

Hendrickx Harrie (redactie AMK Mededelingen), Dalweg 16, 2328 Meerle, tel.: 03/315.87.69

Le Jeune Guy (coördinatie excursieprogramma), Beemdenlaan 67, 2900 Schoten, tel.: 03/658.54.31

Van de Put Karel, Herentalsebaan 149, 2100 Deurne, tel.: 03/366.37.26

Volders Jos (coördinatie excursieprogramma), Weverstraat 9, 2440 Geel, tel.: 014/54.91.44

Walleyrn Ruben (redactie Sterbeecia), Predikherenstraat 37, 8750 Wingene, tel.: 051/65.89.80